

könyv
könyvtár
könyvtáros

1999
május

K O R T Á R S

ABA IVÁN · ABADI ERVIN · ABADI NAGY ZOLTÁN · ABAFAY GUSZTAV · ABAFFY CSILLA

MAGYAR ÍRÓK

ABAFFY ERZSÉBET · ABEL OLGA · ABEL PÉTER · ABLONCZY ÁGNES · ABLONCZY LÁSZLÓ

1 9 4 5 – 1 9 9 7

ABODY BELA · ABODY RITA · ABRAHÁM JÁNOS · ACS ISTVÁN · ACS JÓZSEF · ACS KAROLY

BIBLIOGRÁFIA

ACS KÁROLY · ACS MARGIT · ACS PÁL · ACS PÉTER · ACS TIVADAR · ACS ZOLTÁN · ACZEL GÉZA

ÉS FOTÓTÁR

ACZEL JÁNOS · ACZEL TAMÁS · ADÁM ANIKÓ · ADÁM ÉVA · ADÁM PÉTER · ADÁM TAMÁS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

8. évfolyam 5. szám

1999. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Beszélgetés Sebestyén Györggyel, az ELTE tanszékvezetőjével 3
- Könyvtárosképzés a hazai felsőoktatásban 8
- Az információközvetítő 13
- Katsányi Sándor:** Az információfogyasztó társadalom, az ifjúság és a könyvtár 15
- Sz. Nagy Lajos:** A finn könyvtárak felkészülése az integrációra a 90-es évek első felében 17

Műhelykérdések

- Nagy Attila:** Tiffany vagy Baradlay Jenő 22

Extra Hungariam

- Fogarassy Miklós:** Európai integráció: kutatás és dokumentáció a digitális korban 35

História

- Freisinger Jenő:** 50 év az egészségügy szolgálatában 38

Könyv

- A Géza-paradigma egy lehetséges megoldása? 45
- Az iskolai könyvtár 47
- Kertész Gyula:** Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919–1944 49

Perszonália

- Zircz Péter 1927–1999 52
- A magyar Maurois 53
- Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei 55
- Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 57

From the contents

- Talk with György Sebestyén, Head of the Library and Information Science Department of Loránd Eötvös University, Budapest (3);
Training for librarianship in the Hungarian system of higher education (8);
Sándor Katsányi: The information-consuming society, the youth and the library (15)
Attila Nagy: Changing trends in the reading culture of 10-14-year-olds (22)

Cikkeink szerzői

Fogarassy Miklós, az OSZK-KMK munkatársa; *Freisinger Jenő*, a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége elnöke; *Katsányi Sándor*, a FSZEK ny. főosztályvezetője; *Kertész Gyula*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Nagy Attila*, az OSZK-KMK osztályvezetője; *Sz. Nagy Lajos*, a 3K szerkesztője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Györi Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 99.085

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

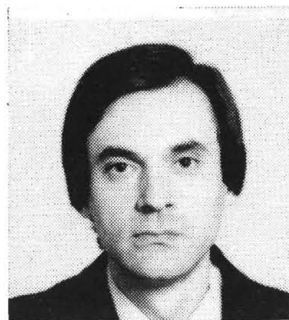
Előfizetési díj 1 évre 3000 forint. Egy szám ára 250 forint

HU-ISSN 1216-6804

„Modernizáció, valamint a könyvtáros szakmával való kapcsolatok továbbfejlesztése”

*Beszélgetés Sebestyén Györggyel,
az ELTE Könyvtártudományi–Informatikai Tanszékének
vezetőjével*

Kedves Gyurka, nevedet és tanszékvezetői voltodat nyilván mindenki ismeri a szakmából, életutadról azonban pontosat kevesen tudhatnak. Része lehet ebben közmondásos szerénységednek, megnyilvánulásaid, publikációid abszolút szakszerűségének, több mint visszafogott személyességének. Jó lenne azonban, ha a könyvtárosok személyesen is megismerhetnének. Szólj hát, kérlek magadról, életutadról, eddigi szakmai karrieredről!

1971 végeztem könyvtár–francia szakon, majd három évvel később az angol szakból is diplomát kaptam, itt az ELTE-n. 1974-ben kikerültem a párizsi Magyar Intézetbe, ahol a könyv- és médiatárat vezettem 1980-ig, amikor hazajöttem. Ezután az MTA Könyvtárában dolgoztam, itt elsősorban a társadalomtudományi információval foglalkoztam, valamint különböző tudománypolitikai és tudományszervezési anyagokat szerkesztettem, tanulmányokat írtam és ehhez kapcsolódva 1982-ben levelező aspiraturán vettem részt. Az ennek keretében megírt kandidátusi értekezésemet 1985-ben védtem meg, ennek címe *A társadalomtudományi információkereső nyelvi rendszerek nemzetközi integrációja* volt. Az akadémiai könyvtárban végzett munkáimról még azt mondhatnám el, hogy francia tapasztalataimra, kapcsolataimra építve részt vettem egy olyan közös kutatási programban, amely a Francia Bibliológiai Társaság és a magyar szakma közt folyt, ennek eredményeképpen 1984-ben megalakítottuk az MTA Bibliológiai Munkacsoportját amelynek sok éven keresztül a titkára voltam. Több francia–magyar vegyes könyvtártudományi rendezvényt szerveztünk, 1984-től mostanáig. Visszatérve azonban a kandidátusi értekezésemre, a minősítési eljárásban részt vett Fülöp Géza is, aki ekkor lett a Könyvtártudományi Tanszék vezetője. Az ő hívására jöttem át a tanszékre 1987-ben, teljes munkaidejű oktatóként. 1989-től vagyok docens, a múlt év júliusától tanszékvezető. Itt a tanszéken fő feladatomban az volt, hogy az ún. szak-

irodalmi és könyvtári informatikával kapcsolatos oktatást korszerűsítsem, megszervezzem, irányítsam, továbbfejlesszem. 1991-ig főleg tudományos és teoretikus szinten folyhatott csak ez, 1991 és 1993 között azonban nyertünk egy nagyon sikeres és jól dotált TEMPUS pályázatot, amely sokmillió infrastrukturális beruházásra adott lehetőséget. Az én feladatom egyrészt a számítástechnikai infrastruktúra megtervezése, a beszerzések irányítása, az installáció vezetése volt, másrészt – ezzel párhuzamosan – a tanterv modernizálása. Ez utóbbit német és holland kollégák segítségével végeztem, hogy a könyvtári informatika területén is európai szintű, az európai normáknak megfelelő oktatás folyjon a tanszéken. Ennek jótékony hatását a mai napig érezzük. Az én főtárgyam, amely a könyvtári információs rendszerek, a bibliográfiai adatbázisok oktatása, igen hathatós támogatásban részesül a világ legnagyobb szolgáltató központjától, a kimagasló multinacionális vállalatától, a DIALOG Corporationtól. Sok ezer dolláros évi információkeresési keretet kapunk tőlük.

Itt, ezen a területen, persze nagyon jól jön, hogy angol szakos tanár is vagyok, hiszen nemcsak arról van szó, hogy mind az adatházisok, mind a segédletek angol nyelvűek, de arról is, hogy igen sok a közös vonás a parancsnyelvek oktatása és a nyelvtanítás között. Meg persze jól jön a nyelvészeti tudás, a nyelvészeti megközelítésmódok alapos ismerete is.

Nagy elődöktől vetted át a tanszéket és természetesen elsősorban arra lennék kíváncsi, hogy Te mit szándékozol tenni ezen a poszton, hogyan gondold a hagyományokat megőrizni-megújítani, milyen utakat látsz a tanszék fejlődése előtt. Persze az ELTE könyvtári tanszéke nemcsak szakmánk első számú képzési műhelye, de jóval több is annál. Nemcsak diplomás könyvtárosok kirepítő fészke, műhelye, de középpontja a posztgraduális képzésnek is, a PhD-programoknak is, és – természetesen – a könyvtári-informatikai kutatásnak is. Mutasd be, kérlek, ilyen szempontból is a tanszéket!

Három fő területen vannak most közvetlen célkitűzéseink. Az első a tantervi és tantárgyi fejlesztés továbbvitele, egy bizonyos modernizációs folyamat konzekvens és intenzív végrehajtása. A másik igen fontos célkitűzés a hazai könyvtári szakmával való kapcsolatok továbbfejlesztése, magasabb szintre emelése, és a meglévő nemzetközi kapcsolataink hangsúlyos ápolása. A tanterv- és tantárgyfejlesztéssel kapcsolatban több olyan aktuális feladatot is kaptunk, amelyek szinte kényszerítő erővel hajtanak, segítenek engem és kollégáimat ebbe az irányba. 1997-ben lépett életbe az új felsőoktatási törvény, amelynek bizonyos előírásai arra köteleznek minket, hogy radikálisan átalakítsuk képzési formáink egy jó részét. Ezt meg is tettük. Elsősorban az ún. kiegészítő és levelező szakunkat érintette, amelyek idáig három évig, hat félévig tartottak, és igen sokféle diplomával lehetett rájuk jelentkezni. Ezt a skálát a felsőoktatási törvény értelmében le kellett szűkítenünk időben is, a diplomák minőségét illetően is. Ez azt jelenti, hogy ezentúl kiegészítőre csak felsőfokú könyvtárosi főiskolai végzettséggel lehet jelentkezni, az így jelentkezők felvétele viszont meglehetősen könnyűvé vált. Túl ezen, most már nem hat, hanem mindössze négy félévet kell látogatni, tehát a jelentkezők nemcsak időben, de pénzben is nyernek, hisz a tandíj egyre magasabb. Bár azt is meg kell mondanom, hogy ezt a tandíjat a legtöbb esetben a munkahelyek fizetik, finanszírozzák. A másik, amiről szólnom

kell, az ún. szakirányú továbbképzés. Ez a fogalom a felsőoktatási törvény hatálybalépése óta él. Addig ugyanis posztgraduális szakinformaticai és/vagy informatikai szakról beszéltünk, és ennek a szaknak az elvégzése sok esetben mindössze azt jelentette, hogy a főiskolai diplomából egyetemi diploma varázslódott. Nos, ennek a varázslatnak vége, megszűnt az a típusú továbbképzés, amely felemeli a diplomák minőségi fokát. Viszont annál nagyobb intenzitással jelentkezik a továbbképzés mint olyan. Ennek a programját akkreditálni kellett. Jelenleg könyvtárosok és pedagógusok számára meghirdetett, 30 órás modulokból álló továbbképzési programjaink vannak. Ezek értékét természetesen az érdeklődés, a kereslet fogja meghatározni. Persze a továbbképzés annyiban nyilván veszít vonzerejéből, hogy nem emeli a diplomák minőségi fokát. A főiskolai diplomával rendelkezők így természetesen nem erre, hanem a levelező, kiegészítő szakra fognak beiratkozni, jelentkezni. Az informatika iránt érdeklődők, az ilyen területen dolgozók csalódottságát, továbbképzés iránti igényük kielégítését úgy próbáljuk orvosolni, illetve lehetővé tenni, hogy három szakirányra bontottuk a levelező, kiegészítő oktatási rendszerünket. Van könyvtörténeti, informatikai és menedzsment szakirányú képzés, mindháromra lehet jelentkezni. Mivel azonban bizonyos keretszám alatt nem érdemes egy képzési szakirányt beindítani, természetesen a jelentkezők számának függvényében indulnak be ezek a szakirányok. Az az érzésem és a meggyőződésem, hogy a régi szakinformatori képzés így megújul, modern irányban fog fejlődni. Ugyancsak több szakirányú képzés beindítását tervezzük a nappali szakon is. Mindenképp megmarad a hagyományos történeti képzés, csak hogy a szakosodás két vagy talán három irányba váljon lehetségessé. Könyvtörténeti, informatikai és talán menedzsment irányba. Ezt diktálja mind a nemzetközi mezőny példája, mind a mai igények alakulása.

Fontos itt szólnom arról is, hogy most januárban egy konferencia volt itt az ELTE-n, a Magyar Akkreditációs Bizottság kezdeményezésére, Monok István elnökletével. Ezen az országos konferencián szinte minden hazai egyetemi és főiskolai könyvtárosképző intézmény képviselői jelen voltak, és kidolgoztuk a magyarországi könyvtárosképzés egységes egyetemi és főiskolai követelményrendszerét, egységes tantárgystruktúráját, valamint az ehhez rendelt kredit pontrendszert. Óriási lépés volt ez, hisz ily módon van már egy konszenzuson alapuló egységes országos rendszer, amely a jövőben egyre jobban szolgálja majd az átjárhatóságot. Persze van a törvény értelmében mintegy harminc százaléknyi eltérési lehetőség, hisz minden felsőoktatási intézmény autonóm.

Az ELTE akkreditációja most folyik, tanszékünk számára időközben pozitív eredménnyel lezárult. Ezért összegeznünk kellett az oktatással kapcsolatos összes problémát és eredményt. Az adatokat, információkat, törekvéseket összegző hatalmas, mintegy kétszáz oldalas anyagot – rövidítve persze – a Könyvtári Figyelőben fogjuk közzétenni. Azt hiszem érdemes lesz a szakma figyelmére.

Elmondanám azt is, hogy a kifejezetten könyvtártudományi PhD-képzés Magyarországon csak a mi tanszékünkön folyik, immáron egy éve. Erre bizonyos feltételek megléte esetén lehet jelentkezni, maga a PhD-képzés hároméves. A felvételre jelentkezőknek természetesen számolniuk kell azzal, hogy legalább három-négy igen komoly szakmai publikáció megléte esetén van csak esélyük, de azzal is, hogy a PhD-képzés tandíjai nem csekélyek. Vagy a jelentke-

zónék, vagy intézményének ez több százezer forintjába is kerülhet. És azt is figyelembe kell venniük, hogy hetente egy nap „rámegey” erre, vidékieknek tehát minden héten Budapestre is fel kell utazniuk. Nem aggodalmaskodásból mondom ezt, de talán jobb, ha a jelentkezők birtokában vannak ennek az információnak is.

Második fontos célkitűzésként a hazai szakmával való intenzív kapcsolattartást említettem. Ezen az úton jelentett szerintem fontos előrelépést az ún. „Nyitott napok” programunk. Ennek keretében a magyar könyvtáros szakma, a magyar könyvtári élet jelesei mutatkoznak be. Ezidén a pályázási lehetőségekről, a pályázatok elkészítésének metodikájáról, egyáltalán a pályázati tevékenység tapasztalatairól indult sorozat. De természetesen részt veszünk a szakma minden fontos rendezvényén. Legközelebb a VI. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon lesz egy izgalmasnak ígérkező kerekasztal-beszélgetés az MKE szervezésében (*ld. beszámolóinkat erről a 3K jelen számában, közvetlenül e beszélgetést követően!*). Igyekszünk nagymértékben fokozni részvételünket, jelenlétünket az MKE és általában a könyvtári élet minden fórumán. Részt kívánunk venni, előadásokat vállalunk, közreműködünk. De azt hiszem meglehetősen intenzív a kapcsolatunk az ország számos kisebb és nagyobb könyvtárával is. Már csak azért is, mert hozzájuk küldjük hallgatóinkat gyakorlatra, és nagyon figyelünk a visszajelzéseikre. De úgy is, hogy a magunk tudományos tapasztalataival és ismereteivel bekapcsolódunk ezeknek a könyvtáraknak az életébe, többek közt szakmai tanácsainkkal is. Sok-sok példát tudnék felsorolni, de csak azt említeném, hogy a közelmúltban Magyarországon járt az argentin nemzeti könyvtár főigazgatója. Izgalmas előadást tartott az OSZK-ban, de – mivel egyetemi tanár is – nálunk is járt a tanszéken, itt is előadást tartott. Az egyetem és a nemzeti könyvtár között ez is teremtett egy nagyon is fontos kapcsolódást. Természetesen a legfőbb kapocs a tanszék és a magyar könyvtári élet, a magyar könyvtárak közt az oktatás és képzés, továbbképzés vonalán helyezkedik el. Ezt szolgálja a modernizált kiegészítő-levelező program, ezt a PhD-képzés, hiszen a könyvtárak szakmai, személyzeti és tudományos kérdéseivel függ ez össze szervesen.

A harmadik célkitűzésként a nemzetközi kapcsolatok ápolását említettem. Nos, a tanszéknek mindig is voltak komoly nemzetközi kapcsolatai. Ezeket nemcsak gondosan ápoljuk, de intenzíven tovább is fejlesztjük, méghozzá több ország vonatkozásában is. Egyik kollégámnak sokéves kapcsolatai vannak a gráci egyetem könyvtártudományi tanszékével, így számos közös tudományos program megvalósítására is sor került Grác és Budapest közt, ez a program természetesen továbbra is folytatódik. Annál is inkább, mivel az ELTE-nek kihelyezett tagozata nyílik Szombathelyen, a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtárszakán. Nem kell mondanom, hogy Grác még közelebb van Szombathelyhez, mint Pesthez, az együttműködés esélyei így ezzel is növekedtek. De számos más nemzetközi kapcsolatról is szólhatnék. Mind a British Council, mind a budapesti Francia Intézet hathatósan segíti tanszékünket, különböző pályázatok, ösztöndíjak, konferenciákra való meghívások stb. révén. A British Council például a könyvtári menedzsment-képzésben működik közre országos szinten, a Francia Intézet a Frankofón könyvtárosokat igyekszik segíteni. A Francia Intézet és a tanszék közreműködésével alakult meg a közelmúltban a Frankofón Könyvtárosok Szekciója az MKE keretein belül. Igyekszünk távolabbi, tengerentúli kapcsolatokat

is kiépitni. Egy amerikai doktorandusz dolgozik most nálunk, egy hazai kapott oda ösztöndíjat stb. Most építjük ki kapcsolatainkat Maryland Egyetem könyvtárosképző főiskolájával stb.

A tanszék – természetesen – tudományos műhely is. Hogyan alakul a Te és kollégáid tudományos munkássága? És végül, a tanszék kilátópont is. Mire látsz innen, a tudomány fellegvárából?

A tanszék tudományos munkásságáról a már említett akkreditáció keretében részletes kimutatást készítettünk, amelyet itt természetesen nem ismertethetek, mint mondtam, az anyagot publikáljuk. Azt azonban elmondanám, hogy kellemes meglepetés volt ez a számbavétel. A tanszék oktatói igen sok nemzetközi konferencián, szakmai rendezvényen vettek részt, ennek következtében igen szép számú kollégáim angol, francia, német és egyéb nyelvű publikációja. De természetesen sokat publikálunk magyarul is, azt hiszem ilyen irányú tevékenységünk semmiben sem marad el az ELTE bölcsészkarának más tanszékei mögött, pedig – sajnálattal kell megjegyeznem – könyvtári témából ma sokkal nehezebb elhelyezni egy tanulmányt, értekezést vagy pláne könyvet, mint a klasszikus diszciplínák, a filozófia, történelem, irodalomtudomány stb. területén. Ennek ellenére, úgy érzem, és a konkrét adatok is ezt bizonyítják, a tanszék jelen van a tudományos életben, éppen nem lebecsülhető, hanem nagyon is méltó módon.

Azt kérdezed, mit látok innen, a tanszék „kilátópontjáról”. Nos, nem hiszem, hogy lényegesen mást látnék, mint a gyakorlati munkát végző könyvtárosok. Ami engem leginkább impresszionál, az a szakadatlan és rendkívül intenzív technológiai fejlődés, amely valóban gyökeresen átalakítja, át is átalakította már a könyvtári szakmát. Unos-untalan beszélünk arról, hogy a Gutenberg-galaxis bizonyos fokig és módon harmonizál az elektronikus könyvtárakkal, a digitális kultúrával, a virtuális könyvtárakkal stb. Ez persze így is van, de a sok harmonizálásról szóló szöveg árnyékában nem mérjük fel igazán komolyan, hogy ezek az újdonságok milyen hatalmas mértékben alakítják át, milyen drámai módon módosítják nemcsak a könyvtárak munkáját, de az egész társadalmat, amelyet információs társadalomnak nevezünk, ennek a társadalomnak az egész életét. A technológiai kihívások váratlan fordulatok sokaságát jelentik, kudarcokat is, stresszt is okoznak, sokféle nehézséggel, kellemetlenséggel terhelik meg a munkafolyamatokat. A tanszéken folyó oktató munka egyik fő feladata, hogy olyan személettel és tudásanyaggal vértesse fel a hallgatókat, amelyek birtokában azután megkímélődnek a tévutaktól a vargabetűktől, a kitérőktől.

Szóltam a technológiai kihívások kellemetlen és nehézséget hozó árnyoldalairól. A pozitívum dominál azonban. És az a perspektíva, amelyet ez a technológiai fejlődés megnyit. Én például egy olyan adatbázissal kapcsolatos ismeretekbe vezetem be tanítványaimat, amelynek félmilliárd rekordja van, és ezek mögött 90 százalékban teljes szöveggel szolgáltatható dokumentumok állnak. Ha utalok arra, hogy a világ legnagyobb könyvtárában is csak húszmillió dokumentum található, a további óriásokban pedig 10 és 20 millió közötti az állomány, akkor a számok magukért beszélnek. És ez a teljesítmény kizárólag az elektronikus feldolgozásnak és tárolásnak köszönhető. Hadd mondjam el azt is, hogy ebben az adatbázisban a keresés villámgyors, és húsz-huszonöt szempont kombinációjával valósítható meg. A hallgatóim általában meglepődnek, amikor például a hatvan

legjelentősebb amerikai napilap elektronikus verziójában, a teljes szövegek 10–20 éves kumulált anyagában mondjuk egy magyar költőre keresünk, vagy a parlamenti választások visszhangjára, és egy percen belül ebből az irdatlan mennyiségű anyagból mintegy százharminc rekord „jön ki”. Itt valóban hatalmas, civilizációs méretű átalakulásról van szó. Valószínűleg nagyobból, mint amit a nyomtatásra való áttérés jelentett.

Köszönöm a beszélgetést.

Vajda Kornél

Könyvtárosképzés a hazai felsőoktatásban

A VI. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál ezidén is meglepte odalátogatóit roppant gazdag és változatos könyvtári-könyvtárosi programkínálatával. Így volt ez tavaly is (ld. 3K, 1998. június), ezidén azonban még fokozottabb módon. Se szeri, se száma nem volt a könyvtári programoknak, aligha akadt olyan érdeklődő, aki egybe-kettőbe bele ne botlott volna, de olyan is aligha akadt, aki mindet végig tudta volna ülni-hallgatni. Már csak azért sem, mert némely programok (akárcsak a vándorgyűléseken) egyidőben, párhuzamosan futottak. E számunkban a gazdag kínálatból háromról, a talán legfontosabb háromról fogunk beszámolni. Ezek élén mindenesetre a *Könyvtárosképzés a hazai felsőoktatásban* című rendezvény, bemutatkozó kerekasztal-beszélgetés állhat. Azért is, mert a könyvtárosképzés, a könyvtárosok oktatása fundamentális problémája szakmánknak, azért is, mert ez a rendezvény egy hosszú sorozat ezidőszerint utolsó, de korántsem záró aktsa volt, de azért is, mert ennyi ilyen rangú-rendű szakember ritkán látható ilyen koncentrációban. A könyvtári-informatikai egyetemi és főiskolai oktatás legtöbb vezetője (tanszékvezetője) volt feltalálható néhány négyzetméteren, és mindegyikük meg is szólalt. De nem hiányzott a beszélgetés résztvevői közül a NKÖM Könyvtári Osztály vezetője, dr. Skaliczki Judit sem, és persze a hallgatóság sem akárkiből állt. (Az oktatók, de egyáltalán mindenki öröme ez a hallgatóság nemcsak rendkívül népes volt, de igen sok egyetemi és főiskolai hallgató jelenlétével is dicsekedhetett. Sokaknak állniuk is kellett: a Műszaki Szekció elnöke, Balogh Margit álmában sem tudta elképzelni, hogy ennyi székre lesz szükség, így azután még olyan – igaz kissé késve érkezett – országos nevek és nagyságok is állni kényszerültek, legalábbis egy darabig, mint Vekérdi László.)

Említettem, hogy a rendezvény egy sorozat részeként koncipiálódott. E sorozat előző darabjairól a 3K olvasói természetesen sok mindent tudhatnak. Lapunk beszámolt az OSZK–KMK által készített könyvtárosképzési koncepciónak az MKE kibővített tanácsülésén megrendezett vitájáról, ismertette mind a koncepciót, mind a vele és körülötte lezajlott vitát (3K 1994. június). De megolvasható a 3K-ban *A könyvtárosképzés helyzete és fejlődési irányai Magyarországon* címmel Debrecenben megrendezett szakmai konferencia számos anyaga is, így mindelelőtt az ezen a konferencián elfogadott *Ajánlások* nagy fontosságú szövege

(3K 1995. február). Nos, a mostani összejövettel mindenképp ezekhez az ajánlásokhoz kívánt kapcsolódní, de valamiképp a debreceni konferencia struktúráját is le óhajtotta volna másolni. Annyiban legalábbis, hogy az eredeti tervek szerint egy nagyexpoze hangzott volna el *A magyarországi felsőfokú könyvtárosképzés helyzetéről* (a kerekasztal-beszélgetés moderátora, Téglási Ágnes lett volna az előadó), valamint a résztvevők megtárgyalták volna a felsőfokú könyvtárosképzésről készült kérdőíves felmérés eredményeit, és ajánlások elfogadása is tervbe volt véve. Ezek a tervek technikai okok miatt nem valósultak meg. Ám minden jel szerint nem napolódnak el ad graecas calendis, hanem belátható időn belül sor kerül rájuk. De e tervek megvalósításának hiánya miben sem rontotta a végülis megvalósult rendezvény meritumát. Sor került a beszélgetés során a debreceni ajánlások szembesítésére a megvalósulásokkal (Bényei Miklós végezte el a bonyolult műveletet), beszámoltak az egyetemi és a főiskolai könyvtári-informatikai tanszékek vezetői intézményeik-műhelyeik jelen helyzetéről, terveiről és kilátásairól, tájékoztatások hangzottak el a könyvtárosképzés alapproblémáiról, valamint arról, hogy miben és hogyan tudja és akarja támogatni a NKÖM Könyvtári Osztálya – egyáltalán a kulturális tárca – a könyvtárosképzést, beszámolót hallhattak a résztvevők a képzés jogi kereteiről, anyagi háttéréről, a diploma-megfejelések (magasabb szintre emelések) módozatairól, a PhD-képzésről, a továbbképzések rendszeréről stb. Az is kiderült, hogy talán nem is annyira új és még újabb ajánlások megszövegezésére van szükség, mint inkább arra, hogy a tanszékeknek módjuk legyen körültekintően beindított, alaposan átgondolt, a gyakorlatban is tesztelt projektjeik intenzív végigvitelére. Őket, a tanszékvezetőket hallgatva az volt a résztvevők jogos érzése, hogy a dolgok jó kezekben vannak, a képzés főmérnökei és tábornokai tudják azt is, mire van (lenne) szükség, azt is, hogyan valósítható ez meg. A részletkérdésekben természetesen számos vitatott pontra is reflektorfény vetült, el nem rendezett dolgok sokasága vált láthatóvá, ám mindez csak a pezsgő szellemi aktivitás és a szakmai sokoldalúság megkapó és lelkesítő jele, indiciuma.

A továbbiakban nem a hagyományos (és szerintünk oly unalmas) módját választanánk a beszámolóknak, hanem néhány alapkérdésre koncentrálnánk. (A szisztematikus beszámolóra már csak azért sem vállalkozhatunk, mert a kerekasztal-beszélgetés időben is kimerítő volt – a szó mindkét értelmében – a felgyült anyag egy teljes 3K számot is megtölthetne.)

Az egyik alapkérdést dr. Skaliczki Judit vetette fel. Nevezetesen azt, hogy miért is fontos, alapvető a könyvtárosképzés és a vele való foglalkozás. Skaliczki dr. a törvényre hivatkozott, amely kimondja, hogy mit jelent a könyvtári szakember kifejezés. (Jellemző, hogy ilyesmi meghatározására, jöllehet kardinális fontosságú kérdéskörrel van szó, csak a könyvtári törvény készítői vállalkoztak. Pedig hát...) Nos, a törvény értelmében könyvtári szakember a könyvtáros, a könyvtári informatikus, a könyvtári asszisztens, a segédkönyvtáros, továbbá a könyvtári feladatok ellátásához szükséges alsó- vagy középfokú végzettséggel rendelkező személy. A punctum saliens természetesen a felsorolásban a könyvtáros mint olyan. A könyvtáros pedig – megintcsak a törvény alapján – felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező szakember. Lehet, sőt biztos, mondotta Skaliczki Judit, hogy az értelmiségi státus nem pusztán diplomabirtoklást jelent, de bizonyos az is, hogy *szakirányú felsőfokú diploma* nélkül a könyvtárban dolgozó szakember

nem könyvtáros. E törvény értelmében és szellemében vált először igazán értelmezhetővé, és másokkal, más szakirányú végzettségű diplomásokkal egyenrangúvá a könyvtáros. (És vált immár végleg múlttá, arra és csak arra jellemzővé a Sallai-féle mondás: a kórházakban mindenki fehér köpenyben járkal, és pontosan tudható, ki a főorvos és ki a műtőgyerek, a könyvtárakban viszont *mindenki* könyvtáros. Nos, mostantól már nem!) Skaliczki dr. elmondotta azt is, hogy a kultuszárca természetesen nem szól, nem szólhat bele abba, mit és hogyan oktassanak. Ennek meghatározása, kimunkálása a szakemberek dolga, akik nem is vétik szem elől ezen kötelezettségeiket. Az ágazati irányításnak az a dolga, hogy a feltételeket teremtsen meg ezügyben. Ezt a feltételteremtő munkát viszont végzi is, igen intenzíven. Közülük most a homloktérben a továbbképzés témaköre áll. A könyvtári törvényi meghatározásból következik, hogy – miként ez más szakmánál is ezus – a könyvtáros rendszeres időközökben továbbképződjön. Ám az állam ezt a továbbképzést csak és csak akkor rendelheti el kötelező érvénnyel, ha forrást is ad hozzá. Ez idén nem történt meg, jövőre valószínűleg rendelkezik róla a költségvetési törvény. Mivel az idei költségvetés ezt a forrást nem nyitotta meg, a szakma némi (kénytelen) haladékot kapott. A továbbképzési miniszteri rendeletet nem a könyvtári osztály vette először munkába, így az nem is tükrözheti teljes mértékben a könyvtári szakmai elképzeléseket, ám épp e késés módot nyújt arra, hogy a rendelet a mi szempontunkból is megálljon, azt is adekváтан tükröztesse és megfogalmazza. Hogy mi is álljon – immáron tartalmilag – a továbbképzési rendeletben, azt Skaliczki Judit nyomatékos véleménye szerint a szakmának kell eldöntenie, ahogy kifejezte magát: „tartalommal megtölteni Önöknek kell, a minisztérium álláspontja csupán annyi, hogy ebben a rendeletben az Önök javaslatai megjelenjenek”.

Skaliczki Judit expozéja előtt és után épp e tartalmi kérdésekről esett a legtöbb szó. A bemutatkozó tanszékvezetők *dr. Sebestyén György*, (ELTE), *dr. Bényei Miklós* (KLTE), *dr. Pálvolgyi Mihály* (BDTF) stb. részletesen szóltak az oktatási formákról és módokról. A nappali képzésről, a kiegészítő képzésről, (amely a tanárképzőn és most már a tanítóképzőn végzettek számára is lehetővé teszi a diploma magasabb szintre emelését), a továbbképzésről és PhD-képzésről (ez utóbbi természetesen csak az ELTE-n folyik). A tanszékvezetők szóltak arról is, hogy a tantervek módosulása, korszerűvé tétele igen jelentősen felgyorsult. Korábban öt-hat évenként került sor újabb és újabb tantervek, oktatási projektek kidolgozására, a régebbiek módosítására, fejlesztésére, újabban ez az öt év túllontúl hosszú időnek bizonyul. És itt nem kegyes óhajokról volt szó, hanem kemény realitásokról, megvalósult, folyamatosan megvalósuló módosításokról, tantervi, tananyagbéli, metodikai és szubsztantív változásokról. Az egyetemi kredit pontrendszeréről is sok és sokféle szó esett. Az alapvető vívmány (dr. Sebestyén György szóltott erről a legmélyebbre hatolóan) a felsőfokú könyvtárosképzés immáron tudományos definiálása, az óraszámkeret megállapítása, a kredit pontok miatt lehetségessé vált áttekinthetőség és az egész szisztéma ezekből való átjárhatóvá tétele, immáron szinte hézagmentes átjárhatósága. Természetesen a törvény alapján kemény megállapítások is elhangzottak: nincs és soha nem is lesz már olyasmi, hogy valaki egyetemi diploma nélkül jelentkezhessen magasabb posztgraduális képzésekre. A rend beállt. Ha a PhD a tudományos fokozatok elseje, úgy csak egyetemi diploma birtokában kezdhető meg a PhD-képzés, és

mutatis mutandis. Ez nem jelenti zsákutcák létrejöttét, hisz a kiegészítő képzések egész rendszere áll nyitva mindenki előtt, ám vége a „szakérettségis” korszaknak, remélhetőleg-bizonyára örökre.

Sok szó esett az egyes tanszékek, immáron bátran mondható: önálló és nagyfontosságú tudományos műhelyek együttműködéséről. A kevésbé figyelmes hallgató akár úgy vélhette volna, hogy egyetlen hatalmas, sok helyszínű tanszékről van szó, olyannyira át-meg-átfogták a beszámolók az ország különböző régióit. Pálvölgyi Mihály a nyíregyházi tanszékvezetővel vágott egymás szavába, Sebestyén György a szombathelyi kapcsolatokról laudált, de a kánont éneklő kórusba bekapcsolódott Baja és a Debreceni Református Tanárképző könyvtári tanszéke is, nem is szólva az állandóan másokra (is) hivatkozó debreceni Bényei Miklósról. Az átjárhatóság – úgy látszik – nemcsak a különböző képzési formák és szintek közt valósult meg, de a régiók és tanszékek között is. (Hogy a nyíregyházi doktoranduszok Bényeihez járnak, csak egyetlen, szinte elhanyagolható eleme e sokszoros összefonódottságnak, amely azonban nemhogy nem elvtelen, hanem épp ellenkezőleg, a más tudományágakban – egyelőre legalábbis – reménytelenül távolinak tűnő Paradicsomot, a könyvtári tudományok George-i értelemben vett szőnyegszerűségét reprezentálja.

A hallgató egy ideig bámuló figyelemmel kísérte a tanszéki – csak látszólag belső, valójában maximálisan közérdekű – „titkok” és háttérinformációk sokaságának sorjázását, ám ekkor, a szó többszörös értelmében is kívülről, dörgő hang szólt bele a posztmodernné (egyre inkább alludálóvá, intarziássá váló) diskurzusba. Nagy Attila (OSZK-KMK) olvasásszociológusként, olvasáskutatóként (és persze a HUNRA egyik vezetőjeként) nyilvánult meg. Arról szólt nagy nyomatékkal, hogy ha valaki manapság a könyvtár szót hallja, azonnal és gépiesen az Internetre, a multimédiára, az adatházisokra asszociál. Hál’ Istennek joggal, hisz a számítógép és vidéke otthonossá és banálissá vált a könyvtárakban. Arról nem is szólva, hogy a számítógépes szolgáltatásokra (és ezek oktatására, az ezekbe való bevezetésre) van igazán fizetőképes kereslet. Lehet azonban a dolgot más szempontból és más kilátópontról is tekinteni. Például annak a tanárénak a posztjáról, aki nem egy tanítványának arcán a drog egyértelműen megállapítható hatásait regisztrálja. De nézhető a „terep” – mondjuk – a globalizáció csapdait számbavevő nyugati szakemberek szemüvegén át is. Ha nem is akárcik azt prognosztizálják, hogy a munkaképes lakosság 20 százaléka fog csak dolgozni a jövőben, és nyolcvan százaléka kifutópályára kerül, akkor olyan alternatívamezők nyílnak meg, amelyekkel az oktatás, a képzés szintjén is szembe kell nézni. Az magától értetődő, hogy a gyors információk iránti igénynyalábokkal számolni kell. Képzésben is, gépvásárlással is stb. De szembe kell nézni a funkcionális analfabetizmussal is, az emberi, személyes kapcsolatok hálójának szakadozottságával is. A kommunikációs képességek, készségek diffuzitásával is. Nagy Attila ennek kapcsán két dolgot hangsúlyozott igen nyomatékosan. Az egyik a tantervekre vonatkozott. Arról beszélt, hogy mi mindent lenne érdemes, lenne szükséges – mondjuk speciális szemináriumok keretében – oktatni, be- és meggyökereztetni.

A másik a tanárok tanítására vonatkozott. Nem a könyvtárszakosoknak, sőt, egyáltalán nem nekik, hanem épp a tanárszakosoknak kellene és kell könyv- és könyvtárhasználati ismereteket okítani. Ennek kapcsán szólt a szeptembertől beinduló, egyelőre hatvan órás akkreditált programról, amely nyolc egyetemen-fő-

iskolán lesz megtalálható, olvasásfejlesztési program címen. Ebbe a programba kellene bekapcsolódnuk a könyvtárostanároknak, tartalmi fejlesztésébe pedig a könyvtári tanszéknek. Lehet, Nagy Attila úgy gondolta, hogy a sok számítógéppel és adatbázissal, Internet-szörfözéssel és multimédiával szaturált tanszékvezető közt egyedül áll. Csalódnia kellett azonban – számára roppant kellemes módon. A kommunikáció és az olvasás kérdését két szuperszámítógépes és menedzsmentcentrikus egyetemi ember is továbbszötte, éppen nem melléktéma gyanánt kezelve a szociológus által felvetett problematikát. Belányiné Bobok Beáta (ELTE) a kreativitás, a készségfejlesztés, a szocializáció kategóriáit fejtegette. Arról szólt, hogy tanszéki munkájának egyik fő eleme a kreativitás megteremtése, felszabadítása. Pedagógiaelméleti szempontból is a legújabb nyomvonalon lépegetve ismertette a közös feladatok és a közös munka – eminenter a kommunikációs készségeket feltételező-kihozó gyakorlatát, valamint azt, hogy miként épül az oktató tevékenység – arányait tekintve egyértelmű súlyeloszlást jelentő módon – lényegesen nyomatékosabban a gyakorlatra, mintsem az elméletre, elméleti tárgyakra. Ezt az arányosítást Bényei is kiemelten tárgyalta. Persze – a maga pragmatikus módján – arról is szólva, hogy a gyakorló könyvtárak kérdésköre is megérne immáron egy misét, lévén a gyakorlat ezen oldala túlon túl is mellékesen és túlon túl is spontán kezelve. Sebestyén György, helyesléssel nyugtázva Bobok Beátának, úgy is, mint tanszéke egyik munkatársának megjegyzéseit, azzal mélyítette el a diskurzust, hogy új értelmet adott a funkcionális analfabetizmus Nagy Attila által felvetett kategóriájának. Úgy fogalmazott, hogy funkcionális analfabétának tekinthető az a könyvtáros is, aki könyvtárosi-bölcsészeti tanulmányai befejeztén gyógyszerárba kerül, és bár teljesen otthonos – mondjuk – az adatbázisok világában, az adatbázisokban való keresés optimalizálásának módozataiban, kétségbeesve és valóban analfabétaként áll a gyógyszerészeti kutatás terminusai és szempontjai, keresési kulcsai és prognosztizált várakozásai előtt. Ennek kapcsán fejtette ki azt is, hogy el kell felejteni az antik tökéletességre vonatkozó még ma is virulens képzeteket a szakma megtanulásának és gyakorlatának – feltételezett – tökélyéről. A kihívások és feladatok, a kérdések és igények nyomasztónak tűnő felpörgése idején az újat tanulások és újratanulások korszaka jött el. Mindezt pedig Sebestyén a szolgáltatás centrumba helyezésével hozta korrelációba. „A könyvtár lényege, hogy mi szolgáltatunk” mondotta, és a szolgáltatás tényéből és fogalmából vezette le a kérdéskör szinte minden aporiáját. És volt még egy nagyon meglepő (persze a sémákból kiindulók számára meglepő) hangsúlyos megállapítása és gondolatmenete is. Ő, a mindenki által az adatbázisok tudósaként ismert személyiség, a gépi keresések és visszakeresések szakembere és egyetemi professzora egyszerűen csak az olvasás alapvető, bázisfunkciójáról szólt. Az olvasásról, mint szubsztrátumról, ha persze magát ezt a szót nem is használta, ám annál pontosabban és átfogóbban leírta és definiálta. E szubsztrátum felől tekintve azután érthetővé váltak a dialógussal kapcsolatos mondandói is.

A kör tehát bezárult, és épp ennek következtében kinyílt újabb, még tágabb körök felé. A hallgatók-résztevők pedig úgy vélhették, hogy – ezúttal ismét – úgy hallgathattak új információkat, értesülhettek szakmai újdonságokról, hogy egyúttal nagyobb, tágabb perspektívákra is ablak nyílt számukra. Köszönet érte. (VK)

Az információközvetítő

A kongresszusi központban egy időre a színpadterem vált az intellektuálisan legfontosabb ponttá. Az ott lezajlott kerekasztal-beszélgetés (*Könyvtárosképzés a hazai felsőoktatásban*) résztvevői információ- és élménytúltelítetten természetesen széteszlottak a program lezajlása után, csak az igazi „kemény mag” ment át a közvetlenül utána kezdődő másik könyvtári program helyszínére, az elegáns-luxuriózus Pálma terembe, ahol *Az információközvetítő* címmel várt reájuk újabb izgalmas szellemi kaland. A Magyar Periodika Kör, az esemény – immár hagyományos – rendező-szervezője ezúttal is olyan témát állított középpontba, amelyről a vélemények sokszorosan szórtak, amelyhez az útépités elé iszonyú akadályok tornyosulnak, amelyek megtárgyalása elől mégsem lehet kibúvót találni. Ezúttal a könyvtárossal mint információközvetítőről mint könyvtáros személyiségről esett szó, a rendezők által biztos érzékkel kiválasztott, mert e témában mindenki másnál otthonosabban és nagyobb személyes-személyi nyomatékkal rendelkező-mozgó vezetővel, az ún. moderátorral, Bobokné dr. Belányi Beátával az élen. Belányi Beáta dr., akit – úgy látszik – nem pillesztett el az előző helyszínen tartott beszámolója, új szempontok sokaságát exponáló hozzászólása, azonnal a dolgok közepébe vágott. Arról az attitűdváltásról szólt, amelyre nem egy vagy két változás, de a változások egy egész rendszere kényszerítette a szakmát. Arról, hogy az értékörző, gyűjteménycentrikus könyvtári modellt – immáron végleges érvénnyel – felváltotta a szolgáltatáscentrikus modell. Nem arról van szó mostantól, hogy értékeket gyűjtünk, nem arról, hogy azt közvetítsük, ami a mögöttünk lévő gyűjteményben feltalálható, hanem arról, hogy – és ez igen fontos distinkció – a hozzánk forduló ne csupán az információk fogyasztójává tegyük, hanem az információk használójává. Ez az attitűdváltás, amelynek csupán alárendelt részei, elemei, aspektusai a közbeszédben használatos megjelölések, a logikai végiggondolás szükségszerűségével állítja középpontba magát a közvetítőt, a könyvtárost, de nem mint szakembert, nem mint bizonyos technikák és technológiák, módszertani fogások és automatizmusok szakszerű manipulálóját, hanem a könyvtárost mint személyiséget, mint – a szó leibnizi értelmében vett – szubsztanciális „atomot”. E koncepcióhoz képest alakult (pontosabban alakította maga a moderátor) az előadók személyisége is. Joggal vélte-vélhette úgy Belányi Beáta, hogy az „emberarcú” problematika első előadójának Gereben Ferencnek kell lennie, az olvasáskutatás great old man-jének, a Pázmány Péter Tudományegyetem tanárának. Gereben Ferenc maga is bevallotta, hogy az emberarcúsághoz nem pusztán előadói, de sokkal mélyebb köze is van. Ez az ő legfelsőbb témája, erről szól legszívesebben. El is mondotta, a rá olyigen jellemző tudományos pátozzsal, jó értelemben vett patetikus tudományossággal, hogy természetesen ma a leginkább fontos, a leginkább keresett és a leginkább igényelt valami a könyvtárakban a gyors, pontos, olajozott és szakszerű információszolgáltatás. Míg nem is olyan régen a többség könyvet kölcsönözni járt könyvtárba, ma már a „többdimenziós” könyvtárhasználat a jellemző (telitalálható gerebeni terminus

technicus, használata remélhetőleg elterjed), vagyis az, hogy a könyvtárba betérő különböző szolgáltatásokat igényel, és mellesleg, vagy akár mellesleg sem kölcsönöz. Ez persze pozitívum vagy akként is értékelhető. Nem jelent-e azonban a gépi szolgáltatások igénylése és azok szakszerű (olajozott stb.) kielégítése olyasféle üzemszerűséget, a szó mindkét értelmében vett gépiességet, amelynek láttán nosztalgiáink támadhatnak valamely más, „emberarcúbb” szolgáltatások iránt? Így Gereben kérdése. Majd válasza: de bizony, joggal támadhatnak ilyenféle nosztalgiáink. És korántsem csupán szentimentalizmusból, hanem szükségszerűen fellépő szociális, pszichikai, társadalom- és individuálélektani megfontolásból, szükségszerűségéből. A könyvtár valaha szociális funkciókat is ellátott. A mai pénzszűke, pragmatikus világban azonban e funkció szinte teljesen elsorvadni látszik. A szociális érzék, az empátia hiánycikk. Az értékorientálás mint olyan kihullott a rostán. Gereben Ferenc persze sok mindennel vádolható, de a valahai könyvtári agit-prop. munkák iránti vonzódással semmiképp, mégis arra kellett hivatkoznia, hogy a világnézetformálás – valahai – igénye, a nevelési funkció – ugyancsak valahai – követelménye, a nevelés – lásd mint fent – követelménytámasztása úgy öntetett ki, mint a közmondásos gyerek a fürdővízzel. A szabadság szép szavából és fogalmából talán nem kell feltétlenül annak is következnie, hogy a könyvtáros személyisége ne legyen „kisugárzó” jellegű, hatású. Szabadság az is, ha hagyunk valakit a pocsolyában fetrengeni (nyilván Arany László művének nagyszerű záróképére utalt itt a kitűnő irodalmár), de talán van más alternatíva is. Olyan méghozzá, amely nem szükségképp jelent szabadságnélküliséget, sőt.

Gereben Ferenc exozéja természetesen alapkérdéseket vetett fel, a hallgató azonban talán azért érezte nem igazán kielégítőnek beszámolóját, mert az előadó mintha túltúlt is lenézte volna hallgatóságát. A fundamentális kérdések pertraktálása során egyetlen egyszer sem esett szó a fennforgó problémák igazán tudományos tárgyalóiról, tematizálásairól. Hogy az irodalmi érték kapcsán talán illetet volna a kanonizálás és kanonizáció legújabb szakirodalmára is hivatkozni (amelyek a kérdést korántsem vélik olyan egyszerűen megoldhatónak, mint Gereben tette), hogy az értékválasztás kapcsán a problémát először exponáló Max Weberre vonatkozó újabb viták bővedjére is illetet volna legalább utalni, hogy a hagyományos funkciók rehabilitálása kapcsán a társadalmi alrendszerek lélektani aspektusainak kutatóiról (Luhmann-ra is gondolni lehet) is szót kellett volna ejteni, erre vagy nem gondolt az előadó, vagy – sajnos – megkímélte tőlük hallgatóit. (Akik pedig – ezúttal – nem egyetemisták, „szűz agyak” voltak, hanem, mint említettük, a „kemény mag”, a szakma elseje.)

Egészen eredeti és újszerű módon közelített viszont a témához Katsányi Sándor (a FSZEK immáron ny. fősztályvezetője). Az ő előadását e beszámoló után teljes terjedelmében megtalálhatja az olvasó. Nem kevésbé volt eredeti a témát a művész szemszögéből pertraktáló Kósa Ferenc filmrendező. Ő nem is törekedett arra, hogy a diszkurzív beszámoló fogalmi distinkcióival éljen, ő Nagy László halhatatlan szavaira utalt, a magyar népdal egy idevonható remekét recitálta, főként azonban arról beszélt, mit jelentett és jelent neki, az ő nemzedékének az emberarcúság. Így eshetett hát szó 1956-ról és 1968-ról, de persze arról is, hogy ma, amikor politikai szándékok nem torzítják – tudatosan – a média beszámolóit egy-egy eseményről, jelenségről, a média saját közege okoz különös transz-

formációkat, alakít át egészen mássá üzeneteket, tesz szinte felismerhetetlenné nagyonis matter of fact dolgokat és megnyilvánulásokat. Kósa Ferenc beszámolója egyedi-egyszeri prózaremeklés volt, művészeti-esztétikai produkció, amelyet nem közvetíthet az óhatatlanul diszkurzív beszámoló. A jelenlévők számára nagy, de továbbadhatatlan élmény volt. Ami miatt mégis érdemes nyomatékosan utalni rá, az a legutóbb említett média-sugártörés problematikája, amelyet érdemes lenne épp ebben a kontextusban alaposan megvizsgálni és értelmezni. Könyvtári-könyvtárosi konzekvenciái igen jelentősnek tűnnek első megközelítésben is.

Szólott még a rendezvényen Mlinarics József is, a Magyar Adatbázisforgalmazók Szövetségének elnöke. Az ő előadása esett tán legjobban a jelenlevő könyvtárosoknak, mivel az adatforgalmazó („információfutár”, ahogy magát kedves és éppen nem önkímélő iróniával nevezte) épp azok részéről erősítette meg az információközvetítő könyvtáros pozícióját, akik felől ezt talán a legkevésbé vártuk volna.

A rendezvény – természetesen – több problémát vetett föl, mint amennyit megoldott, de hisz épp ez volt a dolga. A moderátor Belányi Beáta dr. legfelsőbb intencióinak felelt meg épp azért, hogy kreatív továbbgondolásra buzdított és szabadított fel. A többi már annak függvénye, hogy mennyire vagyunk képesek erre a kreativitásra. De hát ez az: de te fabula narratur. (VK)

Az információfogyasztó társadalom, az ifjúság és a könyvtár

Kíséreljük meg e három pontot: az információfogyasztást, az ifjúságot és a könyvtárat egy gondolati vonallal egybekötni.

Közismert ténnyel kezdem: borul a hajó. Legalábbis megbillent. Már mint a nagyobb, a szolgáltatásképes könyvtárak hajója, ahol az utastér egyik oldalán évről-évre növekvő számban zsúfolódnak az egyetemi és főiskolai hallgatók, a másik oldalon viszont egyre kevesebb utas kívánczik beszállni. Még inkább megbillenni látszik a hajó, ha nem beiratkozottak vagy a látogatók tömegét, hanem az információ igénylők arányát nézzük. Egy friss felmérés szerint (W. Péterfi Rita) a közművelődési könyvtárosoknak feltett tájékoztatói kérdések kétharmada hallgatóktól, tanulóktól származik, mindenki más maradék egyharmadon osztozik.

Egy pillanatra nézzünk határainkon túlra, Nyugatra is. Egy tekintélyes szaklapon egy tekintélyes kolléga, az egyik nem kevésbé tekintélyes nemzeti könyvtár munkatársa ilyeneket ír: „Az ország legnagyobb könyvtárait előzönlötték a fiatalok...az egyetemi könyvtárrá válás veszélye fenyeget... Mindezzel sérül a könyvtárak tudományos teljesítménye. Ám ez sem a politikusokat, sem a döntési helyzetben levő kollégákat nem befolyásolja. Groteszk helyzet alakult ki...”.

Groteszk?

A leírt láttelelet számunkra is ismerős: az OSZK-tól kezdve a FSZEK Központi könyvtárán át a megyei könyvtárakig bárki bármikor tapasztalhatja a hallgatók könyvtárostromló rohamát. S az okok is ismertek: a felsőoktatási létszám gyarapodása az elmúlt tíz évben, a „többkönyvűség” fokozatos térhódítása, a növekvő igényektől elmaradó felsőoktatási könyvtári kapacitás. Mindez magyarázza helyzetünket, de a kapott magyarázat nem teljes. Gondoljunk kollégánk idézett passzusára vagy arra, hogy Nyugat-Európa nagyvárosi könyvtáraiban is hallgatók tömegét látjuk az olvasótermekben, ott, ahol a hallgatói létszámrobbanás nem friss jelenség, az egyetemi könyvtári ellátás pedig a miénkhez mérten ugyancsak irigylésre méltó.

Úgy vélem, mélyebb gyökerű problémával találkozunk itt szemközt. Egy új életforma alakul ki, pontosabban: válik általánossá szemünk láttára: a fogyasztó, többek között információfogyasztó ifjúságé. A másik oldalról nézve: az információfogyasztás zöme egy meghatározott életszakaszra összpontosul. (Gondoljunk a feltett kérdések 2/3–1/3 arányára!) Nemcsak a könyvtár hajója billent meg, hanem az ún. információs társadalomé is. Ennek nyúlékony fogalmával szemben itt áll előttünk kézzelfogható valóságban egy erőteljes információfogyasztó réteg. Új jelenség, mellyel szembe kell néznünk, mely könyvtári szemléletünkben sok mindennek az újragondolását követeli meg, beleértve talán erőforrásaink átcsoportosítását is.

„Foglalkozunk a fiatalokkal, mert belőlük lesz a jövő olvasója” – milyen gyakran mondtuk, írtuk ezt korábban! Ma hamisnak érzem ezt a mondatot. Lebecsüli, nem tekinti igazi olvasónak a fiatalot, csak amolyan rút kiskacsának, sőt hernyónak, amelyből majd egyszer az „igazi” olvasó: a felnőtt mint lepke kifejlik. Ma inkább fordítva mondanám: foglalkozunk a fiatalokkal, mert nem lesz belőlük többé ilyen nagyságrendben ilyen intenzív információ- és könyvtárhasználó.

Igaza van idézett kollégánknak, mikor „a politikusok, a döntési helyzetben levő kollégák” felelősségét emlegeti, de szűklátókörűvé válik, mikor egyedül a korlátozás, a „tanulmányi könyvtárak” irányába zsilipeli le a problémát. Egy új életforma megjelenése ennél távlatosabb megoldást követel. Még szűklátókörűbbek azok, akik az olvasótermi székek számának növelésével kipipálhatónak látják a feladatot.

Mi hát a feladat?

A szűkre szabott keretek itt csak néhány gondolat felvillantására adnak teret, kiindulva az információs társadalom fogalmából.

A sokféleképpen magyarázott „információs társadalom” – ha fogalmát komolyan vesszük – két oszlopra épül:

- az emberre, aki kérdez, mert erre igénye és módja van,
- az információk valamilyen módon rendezett halmazára, ahonnan a válasz megkapható.

E két oszlopot csatornák kötik össze, személyesek és személytelenek, mechanikusak.

A három összetevő elem: a kérdés-kultúra, a rendezett információ és az összekötő csatorna egyaránt fontos, a társadalmi figyelemből mégis a közvetítő csatorna kapja az oroszlánrészt, sőt a csatornán belül is annak mechanikus-technikai oldala. Ez utóbbi szinte kultikus tiszteletben részesül, táplálva azt az illú-

ziót, hogy a „háló” már akkor is megoldást jelent társadalmi problémáinkra, ha rosszul kérdező embereket kaotikus információhalmazzal köt össze.

A kérdések és a kérdezők száma – ezt minden információképes könyvtár tanúsíthatja – az elmúlt tíz évben látványosan emelkedett. A 80-as évek elején az egyik nagy könyvtárunk vezetője még arról panaszkodott, hogy könyvtára gazdag tájékoztató apparátusának milyen szegényes az igénybevétele. Ma ennek inkább fordítottja lenne elmondható. Csakhogy az információigény nem szűkíthető le mennyiségi kategóriákra. Kérdés ott születik, ahol választani lehet. Az információ társadalom első oszlopával, a kérdező emberrel ott találkozunk, ahol

- adott a választás *szabadsága* az élet különböző területein,
- adott a választás *lehetősége*, az anyagi és szellemi javak,
- adott a választani tudás *kultúrája*.

A kérdező fiatalok kezdik ellepni a könyvtárakat. De – hadd hivatkozzam személyes tapasztalataimra is – hosszú út vezet még addig, míg könyvtárainkban pontos és kulturáltan kérdező, az ál-alternatívákat a valódiaktól megkülönböztetni tudó, helyes értékszemponatok szerint válogató és az információkeresés sokoldalú technikájában is jártas fiatalokkal találkozunk.

Ki tanítja meg a fiatalokat kulturáltan kérdezni? A „politikusok és a döntési helyzetben lévő kollégák”? Ők is, részben. De a feladat nagyobbik része – úgy vélem – másra vár: az „emberközeli helyzetben levő” kollégákra.

Katsányi Sándor

Elhangzott a Magyar Periodika Kör konferenciáján a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál alkalmából.

A finn könyvtárak felkészülése az integrációra a 90-es évek első felében

„Nemzetközi együttműködésben azért veszünk részt, hogy segítségével elérjünk valamit, ami intézményünknek vagy az egész országnak hasznára válik.”

(Esko Häkli, 1994.)

Finnország EU csatlakozási szándéka évtizedünk elején fogalmazódott meg. Mind a „magas” politikában, mind a társadalom egészében voltak azonban számottevő erők, amelyek különböző fenntartásaiknak, sőt ellenkezésüknek adtak hangot. Ezt részben az is magyarázza, hogy már folyamatban volt az ország csatlakozása az Európai Gazdasági Térséghez (EGT), és nem kevés volt azoknak a száma, akik ennyi integrációt is elegendőnek tartottak volna. Így azután az EU-csatlakozásra koncentrált felkészülés teljes gőzzel voltaképpen csak 1992-től – a pozitív parlamenti döntés létrejötté és az azt megerősítő népszavazás után – indulhatott meg – 1994 márciusában viszont *már be is fejeződtek* a hivatalos csat-

lakozási tárgyalások. Mindezt azért tartom szükségesnek előrebocsátani, mert a hazai szituáció e két momentumban (a társadalom megosztottsága, a rövid előkészületi időszak) különbözik a finnországitól.

Nem elhanyagolható még az a tényező sem, hogy a 90-es évek első fele gazdasági válság-korszak volt Finnországban, és ez – gazdasági megszorító intézkedéseivel – súlyosan érintette a könyvtárügyet is (kistélepülési könyvtárak megszüntetése, a bibliobusz-szolgáltatás szűkítése, az állománygyarapítási keretek csökkentése, létszámcsökkentések stb.). Így a válság kezelésének kérdései mind a könyvtári életben, mind a szakajtóban tulajdonképpen kissé elnyomták a felkészülés ügyét – hacsak nem úgy értelmezzük a dolgot, hogy a válság megoldása szerves része volt a felkészülésnek.

A könyvtárügy integrációs alapállásának két lényeges aspektusára derül fény a könyvtári szaklapokból. Az egyik egészen korán: 1991 decemberében jelent meg a közművelődési könyvtárügy orgánumban, a Kirjastolehtiben, amikor még az EU Európai Közösség néven funkcionált. A tematikus integrációs szám egyik cikkírója, Maija Berndtson megállapítja, hogy a Közösségnek nemcsak hogy közművelődési könyvtári *politikája* nincsen, de a területet érintő két programjában említést sem tesz a közkönyvtárakról. A kulturális területre vonatkozó egyéb dokumentumokban található projektek (pl. a könyvek forgalmi adójának harmonizációja, a szerzői jogi kérdések stb.) Finnországban – együtt a többi északi országgal – inkább csak aggodalmat ébresztenek, hogy ti. az EK mindent szabályozni kívánó direktívái következtében több területen rákényszerülnek a szolgáltatások, a támogatások *jelenlegi színvonalának csökkentésére*.

A másik aspektus legegyszerűsebb megfogalmazását a tudományos és szakkönyvtárak lapja, a Signum 1994/2. tematikus számában találhatjuk a Helsinkii Egyetemi Könyvtár (= Nemzeti Könyvtár) igazgatójának, Esko Häklinek a tollából: „A tudományos és szakkönyvtárak abban az értelemben mindig is nemzetköziesek voltak, hogy dokumentumállományukat külföldről is gyarapítják, cserkapcsolatokat tartanak fenn, könyvtárközi együttműködésben állnak a külföldi partnerekkel. Ugyanígy e könyvtárak nemzetköziségére utalnak pl. a nálunk régtől érvényben lévő nyelvismereti követelmények a könyvtárosokkal szemben, valamint az, hogy a nemzetközi információs rendszerekben információtermelőként és rendszerfejlesztőként folyamatosan részt vesznek finn szakemberek... Ily módon nem a semmiből rugaszkodunk el, amikor az egyesülő Európába tartunk.”

A figyelemre érdemes tény mármint az, hogy az egyfelől euroszeptikusnak, másfelől önelégültnek látszó alapállás nem valamiféle tehetetlen-belenyugó-lyegintő passzivitás eluralkodását eredményezte. Már 1990-től megkezdték az új EU (EK) információs központok kialakítását az olyan alapgyűjtemények mellé, mint az EU letéti könyvtárként kezdettől funkcionáló Parlamenti Könyvtár vagy az 1972-től működő turkui Európai Intézet. Szakmai intézmények és szervezetek is bekapcsolódtak az információs szolgáltatásba, és az EGT csatlakozás céljaira finre fordított EK-direktíva anyagot bevitték a Finlex adatbázisba. Mindezek szolgáltatásairól a fent említett Kirjastolehti-szám már 1991-ben tájékoztatja a könyvtárosokat, s ugyancsak közli a vaasai egyetem Euro-információs Központjában hozzáférhető integrációs tárgyú finn, illetve EK kiadású tájékoztató lapok válogatott jegyzékét.

A csatlakozásra vonatkozó parlamenti elhatározást és az azt megerősítő népszavazást követően 1992 második felétől a városi könyvtárak az EU információs hálózat információs pontjaivá váltak. A külügyminisztériumban alakult EU Információs Központ folyamatosan látta el őket tájékoztató anyagokkal, mégpedig döntő mértékben az állampolgárok széles körének célzottakkal. Ezeknek két nagy csoportját célszerű megkülönböztetni: a tematikus, területenkénti tájékoztató füzeteket, szórólapokat, amelyek tényszerű, tömör megfogalmazásban közölték az adott területen (oktatás, munkavállalás, környezetvédelem, mezőgazdaság stb.) a csatlakozástól várható lehetőségeket, előnyöket vagy gondokat, kikerülendő csapdákat; illetőleg az időszerű tömörítvényeket a tárgyalások mindenkor állásáról. Ami ez utóbbiakról a sajtóban – szakfolyóiratokat is beleértve – megjelent, arról a könyvtárak és használók a KATI adatbázis cikkbibliográfiájából tájékozódhattak. Említésre érdemes még, hogy e könyvtári információs pontok ugyanitt kínálták a csatlakozást ellenző csoportok, szervezetek kiadványait, szórólapjait is.

Visszatérve a konkrétan *könyvtári* felkészülés lépéseire, elsőként azt érdemes leszögeznünk, hogy a könyvtárügy szükségesnek tartotta annak felmérését, hogy is állnak a könyvtárak – elsősorban persze a tudományos és szakkönyvtárak – *jelenleg* a nemzetközi együttműködés területén, és melyek a fejlesztést, erősítést igénylő pontok, területek. A vonatkozó felmérésnek, írásoknak van egy, különösen figyelemre méltó hangsúlya, „céliránya”. Ez pedig az, hogy mi tud *adni* Finnország a nemzetközi tájékoztatási rendszereknek, hogyan tudja bővíteni (célzottabbá és hatékonyabbá tenni) az önmagáról nyújtott információkat, s végül: milyen módon tud hatékony szerepet játszani a könyvtári terület nemzetközi szervezeteiben. Példaként csak rövidke címfelsorolás a folyóiratszámából: „Finnország-kép és világkép a statisztikákban: a Statisztikai Könyvtár mint adatközvetítő”; „Az ország-információk terjesztése és kereslete a külképviseleteken”; „A finn műszaki-tudományos eredmények terjesztése a világban”. S ugyancsak ide kapcsolódik még egy érdekes szondázásról szóló írás: ez a List Bi-L Internet-hálózati beszélgető fórumon feltett kérdésre adott válaszokat elemzi, hogy ti. milyen jellegű információkat (dokumentumokat) milyen használói kör milyen gyakorisággal kér Finnországról az amerikai egyetemeken.

Ugyane törekvés fogalmazódik meg a Finn Közkönyvtárak Egyesületének (Suomen Kirjastoseura) mind az 1993., mind az 1994. évi programjában: „Folyamatos cél a finn és az egész észak-európai könyvtári rendszer bemutatása az európai Közösségben... nemzetközi prospektusok szétosztásával terjesztjük az információkat az ország könyvtári és információs intézményeiről: az 1992. évtől spanyol, német és orosz nyelvű változatban is, főleg az EK országaiban.”

Sarkalatos törekvésnek mutatkozott a felkészülés során a Kirjastolehti cikkéből már idézett színvonalcsökkenési veszély elkerülését szolgáló lépések megtervezése. Az EU-országok átlagánál jóval magasabb színvonalú könyvtári ellátást nyújtó ország az eredményeit próbálja megőrizni: többek között az ingyenes szolgáltatások szélesebb körét, a fennálló – speciális – támogatási formákat (pl. az ún. könyvtári kompenzációs támogatást, amelyet a kortárs finn szerzők kapnak azon hátrány miatt, hogy a könyvtári elérhetőség következtében sok olvasó nem vásárolja meg a könyvet, s így a szerző jövedelemtől esik el). A könyvtári szakma mind a felkészülés szakaszában, mind azóta folyamatosan minisztériumi beadvá-

nyokkal, módosító javaslatokkal reagál a fenti állapotokat veszélyeztető EU-program- és direktíva-tervezetekre (pl. 1991: a videokazettákra vonatkozó szerzői jogi tervezet; 1997–98: a digitális hálózatra, ill. a jogérvényesség időtartamára vonatkozó szerzői jogi elképzelések).

Eme „önvédelem” vagy „színvonalvédelem” fontos és hatékony eszközének látják az északi országok közös fellépését már a csatlakozási szakaszban is, különösen pedig az Unióba történő belépés után. Ennek érdekében a Kirjastolehti például az EU-tag Dánia utóbbi évekbeli néhány ilyen típusú érdekérvényesítési akcióját mutatja be, egyben biztatást is sugallva, hogy az új északi belépőkkel (ekkor még Norvégiával is számoltak) jelentősen megerősödhet ez a tábor. Esko Häkli a Signum bevezető cikkében ezzel kapcsolatban azt a gyakorlati megoldást tanácsolja, hogy – miután minden ország képviselője nem lehet tagja minden EU-munkacsoportnak – arra kell törekedni, hogy az északról bejutó képviselő ezen országok közös álláspontját is képviselje. Tulajdonképpen az effajta fellépésre történő felkészülés jegyében (is) került sor az 1992-ben Järvenpääben, 1993-ban pedig Aalborgban tartott északi könyvtároskonferenciákra.

Kiemelten kezelték a tárgyalt időszakban a könyvtáraknak, azok vezetőinek és a terület nemzetközi képviselőinek az új feladatokra és technikákra történő felkészítését. Már 1991-ben ajánlják a Dán Könyvtáros Egyesületnek azt a gyakorlatát, amely szerint brüsszeli tanulmányutakat és tanfolyamokat szervez, pl. az EU (EK) projektjeiben szereplő költségvetési pénzek megpályázási módjairól, a pályázatírás technikájáról, az EU (EK)-bürokrácia működéséről. Erősen propagálják az Unió könyvtári programjaiban, projektjeiben történő részvételt már a csatlakozást megelőzően is.

Esko Häkli, a nagy nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező nemzeti könyvtári igazgató úgy látja, hogy a felkészítésre az oktatási minisztérium célösztöndíjaiból (pl. információkezelési) lehet átcsoportosítani e célra megfelelő összegeket, a minisztérium személyi cserekeretéből pedig a külföldi tapasztalatcseréket lehet támogatni. Talán nem haszontalan kiemelni néhányat a gazdag tapasztalatai alapján adott konkrét tanácsokból sem:

- az EU könyvtári-informatikai projektjeiben való részvételhez nélkülözhetetlenek a könyvtárvezetők személyes kapcsolatai külföldi kollégáikkal. Részint hogy naprakészek legyenek az azoknál folyamatban lévő vagy kezdődő projektek tárgyában (s ehhez a szaklapok követése nem elegendő!), részint pedig azért, hogy azok is naprakész tájékozottsággal rendelkezzenek a finn könyvtárban futó projektekről, és adott esetben arra is figyelemmel lehessenek a tervezés során;
- az EU-ban és munkacsoportjaiban dolgozó szakértőknek hasonlóképpen fontosak a személyi kapcsolatok: a kis országok ezek nélkül eleve nem jutnak messzire a nemzetközi porondon;
- ez utóbbi csoport számára kiváltképp alapkövetelmény a szakértelem, a magas szintű idegen nyelvtudás és a műveltség. Ám ettől függetlenül minden egyes tárgyalás pontos előzetes felkészülést igényel: az improvizálásra sohasem szabad hagyatkozni;
- a személyek kiválasztásánál szem előtt kell tartani azt a körülményt, hogy hosszú távon az érdekes személyiségnél sokkal fontosabb és eredményesebb a tehetség és a megbízhatóság.

A Helsinki Egyetemi Könyvtárban 1993 novemberében az integráció nemzeti kapcsolati szerveként (National Focal Point) megalakult az együttműködési titkárság, amelynek feladata a könyvtárak tájékoztatása az EU könyvtári vonatkozású fejlesztési programjairól és az ezekkel kapcsolatos ügyintézés. A részvétel előkészítésére és folyamatos támogatására munkacsoportot hoztak létre a tudományos és szakkönyvtárak, valamint az oktatási minisztérium képviselőiből. 1994 januárjától egyébként – miután érvénybe lépett az ország és az EGT közti csatlakozási szerződés – Finnország is részt vett a kutatási programok finanszírozásában, és így saját projektjeihez is igényelhetett támogatásokat.

*

Hogy a vázolt felkészülés mennyire volt eredményes, és tagként mennyire tudják érvényesíteni vázolt elveiket és céljaikat, azt most, a tagság negyedik évében még korai volna minősíteni. Azt azonban, hogy *akarják* érvényesíteni őket, két „apró” példa mutathatja. Az egyik a már említett, a digitális hálókörnyezet szerzői jogait szabályozó direktívatervezetnek a jogi választmányban 1998 őszén lefolytatott vitája volt, amelynek során Astrid Thors finn képviselő „konok keménységgel” állt ki a használói érdekeket figyelembe vevő módosítási javaslatok mellett. (A könyvtári szakma állásfoglalásáról ld. a referátumot a KF 1998. 3–4. számának 618. lapján.) A döntés – természetesen nem csak őmiatta – nem született meg, s most a finn fél ahhoz fűz reményeket, hogy a végső tárgyalásokra Finnország elnöksége idején (1999. második félévében) kerül sor. S a másik példa: Mirja Rynnänen képviselő „A könyvtárak szerepe a modern társadalomban” címmel egyéni kezdeményezésű előterjesztést nyújtott be az Európa Parlamentben, s ennek nyomán – a Kirjastolehti fogalmazása szerint – *ezen a fórumon először* kerültek az eszmecsere középpontjába a könyvtárak. Ennél is lényegesebb azonban, hogy az előterjesztést elfogadták, s foglalkozott már vele az Európa Tanács is, és a közeljövőben várható, hogy a Bizottság kiadja a vonatkozó Communication-t, amely az ún. Zöld Könyvnél konkrétabb munkatervet tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mit kíván tenni az Unió a könyvtárügy területén.

Sz. Nagy Lajos

„...nem biztos hogy használsz hazádnak és az emberiségnek, mikor alkotsz valamit; isteni kegyelem kell ehhez. De bizonyos, hogy használsz magadnak is, hazádnak és az emberiségnek is, ha mindennap időt adsz lelked művelésének, elolvasod a kivételes alkotó szellemek valamely művének egyik szakaszát, pontosan megismersz egy igazságot, vagy ismertetet. Nem fontos, hogy sok tró legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen. Nem fontos, hogy te szövegezd meg a szépet és igazat; fontosabb, hogy megismerjed.”

Márai Sándor: Füves könyv

Tiffany vagy Baradlay Jenő

A 10–14 éves korosztály olvasási kultúrájának változási tendenciái

Húsz évvel ezelőtt volt utoljára hasonló célú országos jellegű vizsgálat, ezért a megismételt adatfelvétel jó alkalmat kínál a legjellegzetesebb változási tendenciák felvázolásához és ezek ismeretében a lehető leghatékonyabb könyvkiadói, pedagógusi, könyvtárosi ellenlépések átgondolásához, kidolgozásához.

E nagyszerű lehetőség megteremtéséért, az anyagi támogatás megítéléséért az NKA Könyvtári Kollégiuma minden tagjának ezúton is hálás köszönetet mond a cikk szerzője.

Még itt a bevezetőben szeretnénk egyértelművé tenni, hogy itt csupán egy összegző jellegű, a legmarkánsabb elmozdulásokat rögzítő beszámolót kap kézhez az olvasó, s a finomabb részletek kibontása, értelmezése az 1999. év második félévében megjelenő publikációkban valósul meg. (Annál is inkább, mert az adatfelvételre 1997 késő őszén került sor, a válaszok kódolása, számítógépes feldolgozása pedig csak 1998. június derekán fejeződhetett be. Tehát az adatok teljes körű elemzése még előttünk álló feladat.)

I. A vizsgálat stratégiájáról és mintavételi szempontjairól

A jelenlegi piaci viszonyok mellett egy, a szakma szigorú szabályainak megfelelő, országosan reprezentatív minta név- és címjegyzékének előállítására önmagában felemésztette volna a kutatási célra szánt teljes összeget. Más választás nem lévén, magunk alakítottuk ki a mintaválasztás elveit a következők szerint:

1. a jelzett korosztály két végpontjára koncentráltunk, tehát csak az 5. és 8. osztályosokat kérdeztük;
2. három, az ország egészét feltehetően jól reprezentáló régiót választottunk (Budapest és Pest megye, Kelet- illetve Nyugat-Magyarország 2-2 megyéje);

3. az országos minta (832 fő) mellett a frissen (újja)alakult felekezeti iskolákból (124 fő) kontrollcsoportot is választottunk.

Teljes mintasokaságunk így 956 tanulót foglal magába. Minden esetben 2-2 iskolából (bel- és külterület), a megyeszékhelyről, egy kisvárosból és egy községből választottuk interjúalanyainkat. Ugyanakkor éppen az utazási költségek megtakarítási kényszere miatt mintánk kissé torzítja a tényleges településszerkezeti megoszlást. Magyarán a községekben lakó tanulók száma mintánkban némileg (8-10%) alulreprezentált, ami – ne kerüljessük a forró kását – egyúttal a valóságos helyzet érzékelhető szépítését is jelenti. Hiszen a kisközségek iskolai, könyvtári és könyvesbolti ellátása egyaránt az országos szint alatt van, s mi éppen ezen az oldalon vagyunk „kissé vékonyabbak”. Mindent összevetve jó előre figyelmeztetjük az olvasót: az általunk prezentált adatsorok, táblázatok, rangsorok minden bizonnyal érzékelhetően jobb helyzetet körvonalaznak, mintsem a szigorúan reprezentatív, a peremvidékeket is súlyarányuknak megfelelően képviselő felmérés eredményei felmutatnák.

A felkeresett települések:

Budapest, II. és XXII. kerület, Gödöllő, Bag, Hévízgyörk;

Debrecen, Biharkeresztes, Ebes;

Nyíregyháza, Vásárosnamény, Nyírmada;

Győr, Csorna, Kisbajcs, Vámoszabadi;

Szombathely, Körmend, Répcelak.

Megyéenként a megkérdezettek száma a következők szerint alakult: Pest = 200 fő (Budapesttel együtt), Hajdú-Bihar = 161 fő, Szabolcs-Szatmár-Bereg = 180 fő, Győr-Moson-Sopron = 138 fő, Vas = 153 fő. A felekezeti (kontroll) csoport esetében gondosan kerültük annak csapdáját, hogy az átlagos, netán rossz állami iskolákat állítsuk szembe az országos hírvű, magas színvonalon oktató egyházi iskolákkal. Tehát szándékosan kevésbé ismert, csak az utóbbi 2-3 évben (viszsa)alakult, még országosan ismert, jó eredményekkel nem büszkélkedő, de mégis felekezeti hovatartozásukat tudatosan vállaló oktatási intézményeket válogattunk. Mégpedig Budapestről a Szent Angéla Általános Iskola, Sopronban a Szent Orsolyáról elnevezett intézmény (mindkettő római katolikus), Kunszentmiklósról a Baksay Sándor nevét viselő református, végül az Aszódon működő evangélikus iskola egy-egy 8. osztályában vettünk fel összesen 124 kérdőívet.

Kérdőívünk struktúrájában az olvasási szokások álltak a középpontban (13 kérdés), az iskolával, tanulással, a továbbtanulási tervekkel 4 tétel foglalkozik, ugyanilyen számú kérdéssel kívántuk felderíteni a tanulók motivációs bázisát, szabadidős tevékenységeinek rangsorát, 2 kérdéssel kifejezetten a könyvtárhasználatra koncentráltunk, s végül 7 esetben a személyi adatok (nem, kor, szülők iskolázottsága, foglalkozása) felvétele volt a célunk.

II. Szabadidős tevékenységek és motivációs bázis

Az adatok bemutatását kezdjük az egyik legérzékenyebb ponton! A részletek aprólékos, adatolt felidézése nélkül csupán emlékeztetjük az olvasót az évtizedek óta erősödő tendenciára: mind több időt töltünk a képernyő előtt (1998 tavaszán az 50 évesnél idősebb magyar férfiak naponta több mint 5 órát, de még a 18–24

évesek is napi 184 percet tévéznek), míg az olvasásra fordított percek száma szükségképpen csökken. S amint ezt nagyon jól tudjuk, a nevelés leghatékonyabb formája a példamutatás.

Az 1960-as évek végén a 14–15 évesek legkedveltebb szabadidős tevékenysége még a szépirodalom olvasás volt, húsz évvel ezelőtt (1977) a 21 tételes rangsor 6. helyén állt, míg most egy húszas lista 12. helyét foglalja el. Három évtized alatt a vitathatatlan első helyről a mezőny második felébe csúszott le az általunk oly fontosnak ítélt tevékenységfajta. A teljes rangsor, illetve a jellegzetes elmozdulások részletező bemutatása előtt idézzük fel a máshol korábban már emlegetett összefüggést: ritkábban, kevesebbet olvasni az szükségképpen az olvasásértés színvonalának csökkenését, a tanulmányosság minőségének romlását is eredményezi. Vagyis ezek az adatok a tanulmányi eredmények romlásával, a továbbtanulási esélyek gyengülésével, a margóra szorulóknak számának gyarapodásával is közvetlen összefüggésben állnak.

<i>Szabadidős tevékenységek rangsora*</i>	1977	1997	
1. televíziózás	4,75	4,27	3.
2. kirándulás	4,72		
3. játék a szabadban	4,59	4,35	2.
4. együttlét barátokkal	4,58	4,46	1.
5. tánczenehallgatás	4,56	3,92	5.
6. szépirodalom-olvasás (regény, vers, novella, mese)	4,37	3,51	
7. rádiózás	4,20	3,69	8.
8. autózás	4,18		
9. otthoni játék	4,15	3,57	11.
10. társasjáték	4,14		
11. moziba járás	4,14	3,90	6.
12. beszélgetés felnőttekkel	4,03	3,73	7.
13. házimunka	4,01	3,07	19.
14. gyűjtés (bélyeg, gyufacímke stb.)	3,96	3,26	16.
15. ismeretközlő irodalom (útleírás, szakirodalom, Képes történelem, Univerzum, Így élt... sorozatok olvasása)	3,86	3,40	13.
16. színházlátogatás	3,85	3,23	17.
17. újságolvasás	3,81	3,60	9.
18. műkedvelés (festegetés, zenélés, színjátszás stb.)	3,76	3,27	15.
19. múzeum- és tárlatlátogatás	3,75	3,14	18.
20. barkácsolás, modellezés, kertészkedés	3,67	3,28	14.
21. ábrándozás, gondolkodás	3,66	3,59	10.
22. számítógépezés	–	4,22	4.

* A felsorolt tevékenységeket a tanulók 1-től 5-ig osztályozták, majd a kiszámított átlagok nyomán a rangsorban elfoglalt helyeket az 1997-es adatok esetén az utolsó oszlopban tüntettük fel.

A legfeltűnőbb pozitív változás a számítógépezés népszerűségének emelkedése (a fiúk körében listavezető, a lányoknál csak 6.). S az ellenpontot se hagyjuk említés nélkül: két évtizede a színházlátogatás még a 16. helyen állt ($x=3,85$), s most a rangsorban a 18., az átlagos pontszám pedig 3,23-as, azaz 0,6-del alacsonyabb.

A szépirodalom olvasás 1997-es adatait közelebbről vizsgálva erőteljes különbségeket találtunk a lányok (8. hely) javára a fiúkkal (16.), illetve Kelet-Magyarország (9. hely) javára a nyugati országrésszel (13. hely) szemben. Ugyanakkor jeleznünk kell az ismeretközlő irodalom rangsorbeli stabilitását (1977: 15. hely, 1997: 14. hely), illetve az újságolvasás népszerűségének érzékelhető emelkedését (a 17.-ről a 11. helyre). Ez utóbbi két kategóriában sem nemenként, sem országrészenként nem találtunk említésre méltó eltérést.

A házimunka (19.) kivételével a ragsor végén kizárólag az intellektuális tevékenységek (műkedvelés, múzeum- és színházlátogatás) állnak.

III. Tanulás, továbbtanulás

Mindössze két kérdést tettünk fel a jelzett témakörben. Elsőként a különórák, szakkörök látogatása után tudakozódtunk. Az ugyanerre a kérdésre érkezett igenlő válaszok aránya két évtizeddel ezelőtt 20% körül volt, s mára a döntő

többség, 81% reagál hasonlóan. Érdekes módon gyakorlatilag sem nemenként, sem országárszenként, de még a világi-felekezeti iskolák mentén sem találtunk jelentős eltéréseket, hiszen 78% és 83% volt a két szélső érték, ami statisztikailag nem lehet szignifikáns. Vagyis mára szinte általánossá vált a szakkörök, különórák látogatása, a tényleges különbségek bizonyára inkább csak a részletezőbb, a mennyiségre és minőségre egyaránt figyelmet szentelő vizsgálódások nyomán válhatnak egyértelművé.

A továbbtanulási szándékok összesítő adatsora szerint a megkérdezettek 38%-a gimnáziumban, 31%-a szakközépiskolában, 9%-a pedig szakmunkásképzőben kívánja folytatni tanulmányait a 8. osztály befejezése után. Teljes bizonytalanságot jelez 18%. A lányok inkább a gimnáziumok, a fiúk pedig a szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek felé orientálódnak, továbbá a keleti országrész válaszolói általában ambiciózusabbnak mutatkoznak. A legdrasztikusabb különbség (38% kontra 67%) egyébként az egyházi iskolákat látogató diákok válaszai nyomán lesz világossá. Sejtethetően az iskolaválasztásnak ez a dimenziója nem csupán világnézeti különbségeket takar, hanem egyúttal a szülők elszántságát, a továbbtanulási, taníttatási motívumok intenzívebb jelenlétét is magában foglalja.

IV. Könyv- és könyvtárhasználat

Közelítsük témánkat az indítékok felől! „*Véleményed szerint általában miért olvasnak a gyerekek?*” – hangzott a kérdés, majd a kötetlen válaszok tartalomelemzése után kategóriákat alkottunk.

<i>Olvasási motívum</i>	%
Művelődés	34,0
Szórakozás	11,0
Kíváncsiság	17,0
Izgalom	3,0
Minta, utánzás	0,3
Kötelező	14,0
Unalom, magány	8,0
Öröm, élmény	9,0
Nem válaszolt	5,0

Talán elégedettséget sejtető félmosollyal is nyugtázhatnánk a fenti adatsorokat, ha néhány kategória nem lenne olyan feltűnően „sovány” (mintakövetés, élmény, öröm).

Az olvasás gyakoriságát két külön tételben kívántuk felderíteni. Egyrészt (kérdőívünk 8. egysége) az „*Olvasol-e jelenleg könyvet?*” kérdő mondat nyomán jól látható különbségek vannak a válaszok összesítése után a lányok (78% kontra 57%), illetve az 5. osztályosok (77% – 59%) javára, de regionális eltérések nélkül. Másrészt egy halvány, alig szignifikáns pozitív különbség mutatható ki az

egyházi iskolák tanulóinak válaszaiból. Másrészt ez a különbség egészen markánsná válik a könyvolvasás gyakoriságát tudakoló (13.) kérdésünk összesítése után.

<i>Iskolai és egyéb elfoglaltságaid mellett – a tankönyveken kívül – hozzájutsz-e könyvek olvasásához? (Ha igen: milyen gyakran?) (a megkérdezettek százalékában)</i>	országos átlag %	egyházi %
1. Rendszeresen (havonta legalább 1 könyvet)	25	30
2. Időnként (negyedévenként legalább 1 könyvet)	42	48
3. Nagyon ritkán (évente legalább 1 könyvet)	24	18
4. Nem olvas vagy nincs válasz	8	3

Már a könyvtárhasználati kultúra irányába tett első lépésként is értékelhető kérdésünk a jelenleg vagy legutóbb olvasott mű beszerzési forrására vonatkozott.

<i>Hogyan jutottál a most vagy legutóbb olvasott könyvhöz? (a megkérdezettek százalékában)</i>	Kelet-Mo. %	Nyugat-Mo. %	Összesen %	egyházi %
1. Ajándék	15	25	18	15
2. Otthon volt	41	37	41	40
3. Könyvtár	23	16	18	27
4. Vásárolta	11	15	13	9

Mint jól látható, az ajándék az ország nyugati felében a legjellemzőbb, a könyvtárhasználat a keleti megyékben és a felekezeti iskolákban erősebb, míg a másik két kategória egyenletes eloszlást mutat. Az adatok részletezése nélkül, de mégis figyelemreméltó adalékként említjük, hogy az olvasást példaadó tevékenységként művelők felsorolásakor az anyákra jutó szavazatok vezetik a listát az apák, a testvérek, a barátok, az osztálytársak előtt, míg a csaknem 1000 fős mintában mindössze 1-1 említést kaptak a pedagógusok és könyvtárosok! Ennél az adatnál hosszan el kellene időznünk, és részletes fejtegetésekkel kellene kedves kollégáink emlékezetébe idézni azokat az alapvető pedagógiai tételeket, melyek szerint a nevelés legfontosabb eszköze a nevelő személyisége, indirekt vonzó vagy taszító, példaadó hatása. Egészen biztosan tudjuk, hogy a pedagógusok és a gyerekek közelében lévő könyvtárosok jó része szenvedélyes és igényes olvasó is egyúttal, de ez valamilyen módon rejtve marad a tanulók számára. Nagy kár!

A saját könyvek, az otthoni gyűjtemények számbavétele a nyugati országrész és a felekezeti iskolákba járók érezhető fölényét jelzi. Nyilván nem egyszerűen az anyagi helyzet függvénye a könyvvásárlás gyakorisága, hanem egyúttal érték-választás, az értékrendszer egészét érintő probléma is.

A „*Tagja vagy-e valamilyen könyvtárnak?*” kérdésünk nyomán a két évtizeddel korábbi 70%-os igennel válaszolók aránya 1997-re 80 százalék fölé emelkedett. Valamivel többen használói az iskolai, mint a közkönyvtáraknak, a lányok

itt is szorgalmasabbnak, a kelet-magyarországiak pedig könyvtárközelibbnek tűnnek, mint a középső vagy nyugati országrész megkérdezettjei.

A fentieknél is fontosabbnak látszik a könyvtári tevékenységek struktúrájának átrendeződése.

<i>Ha tagja vagy könyvtárnak, mit csináltál legutóbb ottjártadkor? (a megkérdezettek százalékában)</i>	1977 %	1997 %
1. Kölcsönzött	26,5	38,0
2. Kézikönyvet használt	1,3	18,0
3. Olvasott	10,6	9,3
4. Beszélgetett	2,6	1,4
5. Csoportos foglalkozás	0,7	3,2
6. Játék	0,5	2,0
7. Böngészés	-	5,1
8. Számítógépet használt	-	0,1

A változások sokrétűek és látványosak, miközben a kölcsönzés őrzi abszolút dominanciáját. A tanulók csaknem ötödének kézikönyvhasználatát nyilvánvalóan az iskolai feladatok struktúrájában bekövetkezett átrendeződéssel magyarázható. Növekedett a csoportos foglalkozásokon résztvevők és csupán a játék kedvéért a könyvtárat látogatók száma is. A számítógép használatáról egy nyugat-magyarországi 5. osztályos fiú tett említést.

Végül az olvasmányok közvetítésének egy sajátos módjáról is ejtsünk szót! Milyen hatékony a szóbeliség, a személyes megbeszélés, az eszmecsere, a vita?

<i>Szoktál-e könyvekről beszélgetni? (a megkérdezettek százalékában)</i>	1977 %	1997 %
1. Senkivel sem beszélget	27,0	40,0
2. Baráttal, osztálytárssal, testvérral	79,0	31,0
3. Anyával, apával	43,0	22,0
4. Könyvtárossal	11,0	0,1
5. Pedagógussal	7,0	3,0
6. Rokonnal	-	2,0

Amint arra a bevezetőben már utaltunk, manapság jóval kevesebb időt fordítunk olvasásra, mint a hetvenes évek második felében, s ráadásul az olvasottakkal kapcsolatos eszmecserek is rövidülnek, mi több, eltűnőben vannak. 40 százalék senkivel nem osztja meg ilyenfajta élményeit, a kortárs csoport alig harmada részesül a „kollektív narráció” másodlagos fajtájában, a történetek szabad továbbadásában. Könyvtárossal csupán egy 8. osztályos budapesti fiú beszélgetett, pedagógussal összesen 26-an (főként nyugat-magyarországi lányok) cseréltek

eszmét az olvasottakról a csaknem 1000 fős mintából. Ebben a vonatkozásban egyházi iskoláinkban ugyanolyan „csehül állunk”, mint az országos átlag.

V. Tiffany vagy Baradlay, avagy mit olvasnak a tizenévesek 1997-ben?

A kultúra piacosítását követően naponként ismétlődő szülői, pedagógusi, könyvtárosi tapasztalat az olvasmányválaszték radikális növekedése, a korábban „tiltott gyümölcsök” tömeges megjelenése aluljáróban, utcán, boltban, könyvtárban. Órákon a tanárok kénytelenek „elkérni” ezen sajtótermékek jó részét, melyek leggyakoribb témája a szerelem, s ebből következően vonzerejük ellenállhatatlan 13-tól 80 éves korig. Igaz, döntően női olvasmánynak minősülnek, de a keményebb, tárgyyszerűbb leírásokat is tartalmazó füzetek (Tiffany) gyakran fiúk kezében is láthatóak. Utólag be kell látnunk, hogy az alcímben jelzett dilemma feloldásához nem találtuk ki (fel) a megfelelő módszert, hiszen rendre könyvek, napilapok, hetilapok, folyóiratok olvasásáról kérdezősködtünk, s a fenti kategóriákba nem illeszkedő szerelmes, romantikus füzetek alig-alig akadtak fent a mélybe merített hálónkon.

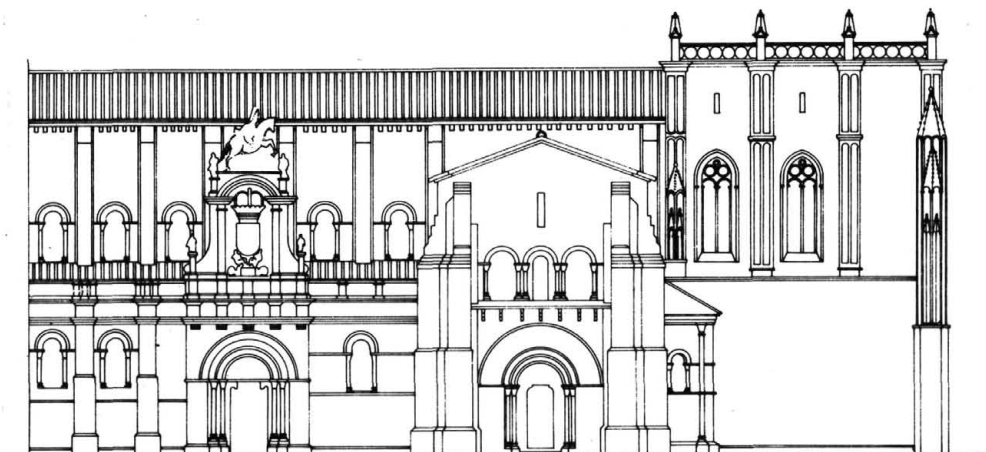
Mégis vegyük szemügyre adatainkat! Első táblázatunk 3-3 oszlopsorból áll össze, fiúk és lányok, illetve az 1977 és 1997-es adatsorok kísérik egymást. Az első adatpár az éppen vagy legutóbb olvasott művek kategóriánkénti megoszlását mutatja, majd harmadikként a legutóbbi felmérés, az utolsó 6 hónap olvasmányait begyűjtő oszlopsora teszi teljesebbé a képet.

	fiúk			lányok		
	1977 %	1997 %	6 hó	1977 %	1997 %	6 hó
<i>Legutóbbi olvasmányok</i>	1977 %	1997 %	1977 %	1977 %	1997 %	1977 %
Klasszikus gyermekirodalom	28,8	26,7	35,6	26,0	36,7	37,0
Kalandozó gyermek és ifj. irodalom	17,7	2,0	3,1	8,1	0,9	0,4
Új gyermekirodalom	8,7	2,8	5,4	10,0	6,0	5,1
Ismeretterjesztő	6,0	6,8	14,2	6,7	3,2	8,2
Felnőtt klasszikus irodalom	5,3	4,8	10,5	12,7	7,6	14,6
Mese	2,1	0,5	0,9	4,0	2,1	3,2
Tudományos fantasztikus	1,9	2,8	4,5	0,2	1,1	1,0
Lektűr	3,0	3,3	6,5	4,2	8,3	9,4
Lányregények	1,3	1,5	2,3	7,3	4,1	4,3
Meseregény	1,1	0,5	0,8	2,1	0,7	1,6
Vers	1,1	1,3	1,4	1,9	0,9	0,9
Felnőtt kortárs irodalom	0,9	3,3	3,7	0,0	4,8	6,0
Képregény	–	0,5	0,6	–	0,5	2,1
Nem válaszolt	19,4	42,6	8,3	13,7	22,0	3,3

Az igazán korrekt összevetést csak a legutóbbi olvasmányokkal tehetjük meg. Elsőként a nem válaszolók arányának csaknem megduplázódását kell regisztrálnunk kommentár nélkül! Ezt kissé ellenpontozza a lányok megélnéknél érdeklődése (26-ról 36,7%-ra) a klasszikus gyermekirodalom iránt, ami gyakorlatilag az iskolai kötelező és ajánlott műveket jelenti. Kifejezetten csökkent a felnőtt klasszikusok, de nőtt a divatos lektűrök és a felnőtt kortárs irodalom népszerűsége is (főként a lányok között). Mielőtt azonban elhamarkodottan magabiztos derülátó következtetésekre jutnánk, emlékeztetjük az olvasót: 1997-es mintánkban a 14 évesek aránya jelentősen magasabb, mint az húsz évvel korábban volt.

Jó azonban, ha a fenti táblázatot a legutóbb olvasott művek gyakorisági táblázatával is kiegészítjük, s ezáltal végre konkrét szerzők, könyvek is említődnek, illetve egy újabb, eddig nem említett dimenzióra is felhívhatjuk a figyelmet: a felekezeti iskolákból begyűjtött adatokban a felnőtt klasszikus (21,7%) és lektűr (13,3%) alkotások átlagon felüli arányára.

<i>Mit olvasott utoljára? (8. osztályosok válaszai a kérdezettek %-ában)</i>	összesen (832 fő) %	egyházi (124 fő) %
Móricz: Légy jó mindhalálig, novellák	9,2	20,0
Tamási: Ábel	2,2	14,0
Hemingway: Az öreg halász és a tenger	1,6	1,6
Solohov: Emberi sors	1,6	-
Verne: Kétévi vakáció, Némó kapitány stb.	1,4	4,8
Jókai: A kőszívű ember fiai stb.	1,3	4,8
Karinthy: Tanár úr kérem	1,0	3,2
London: A vadon szava, Éneklő kutya	0,8	-
Steel: Az élet útján, Újra jön a szerelem	0,8	1,6
Mann, Thomas: Marió és a varázsló	0,7	-
Fekete: Téli berek, Túskevár	0,6	2,4
Crichton: Halálos vírus, Őslénypark stb.	0,6	-
Salinger: Zabhegyező	0,5	-
Cook: Invázió, Vírus	0,4	-
Defoe: Robinson	0,4	-
Édesvölgyi sulis	0,4	-
May: Winnetou, Az ezüst tó kincse stb.	0,4	6,5
Rejtő: Pizkos Fred, Csontbrigád stb.	0,4	8,9
Shakespeare: Rómeó és Júlia, Sok hűhó semmiért	0,2	8,9
Cooper: Az utolsó Mohikán, Nyomkereső stb.	0,1	7,2
Görög regék	0,1	4,8
Brontë: Üvöltő szelek	-	3,2

Végül a maradandó élmények, a kedvenc szerzők, művek számbavételével, az ízlésszerkezet belső arányainak bemutatásával zárjuk kutatási beszámolóinkat. „Bizonyára neked is vannak kedvenc olvasmányaid (mesék, versek, novellák, regények), amelyekre gyakran és szívesen emlékszel, amelyeket már többször is olvastál. Kérjük, gondoldj most vissza ezekre és nevezd meg őket!” – hangzott idevágó kérdésünk.

	fiúk		lányok	
	1977 %	1997 %	1977 %	1997 %
Kedvenc olvasmányok (a válaszok százalékában)				
Kalandos gyermek és ifj. irodalom	30,6	4,3	8,7	0,2
Klasszikus gyermekirodalom	27,9	35,5	23,5	37,7
Ismeretközlő	6,4	6,9	4,8	2,5
Lektűr, krimi	2,3	4,0	2,2	5,8
Tudományos, fantasztikus	1,2	2,4	0,2	0,3
Kortárs felnőtt irodalom	0,6	2,5	0,2	3,0
Klasszikus felnőtt irodalom	3,1	7,2	4,6	9,9
Mesék	6,5	5,2	13,1	7,2
Új gyermekirodalom	8,4	6,6	12,2	8,7
Versek	6,2	6,0	12,2	8,3
Lányregény, gyengébb kortárs	0,1	1,0	9,1	3,7
Meseregény	1,3	1,0	2,6	2,7
Didaktikus mese	2,0	1,0	4,1	2,5
Képregény	–	2,4	–	1,3
Nincs válasz	–	13,7	–	5,4

Az első és legfontosabb megállapítás az ízlésszerkezet stabilitását rögzíti. A táblázat egésze 20 év múltán is meglepő hasonlóságot mutat. Érzékelhetően megnőtt a semmit sem válaszolók aránya, és ami mindennél jelentősebb, a tanulók jó harmada a klasszikus gyerekirodalom alkotásait tartja legmaradandóbb élményének, s ez jó tíz százalékkal magasabb, mint az előző vizsgálatunk idején volt. (A klasszikus, a kortárs felnőtteknek szóló irodalom és a szórakoztató lektűrök előrenyomulása feltehetően mintavételi okokkal is magyarázható).

A következő táblázattal az országos minta 8. osztályosainál és a 4 felekezeti iskola azonos korcsoportjában gyűjtött adatsorait tekintsük át.

<i>Kedvenc szerzők (a válaszok százalékában)</i>	8. osztály (419 fő) %	egyházi (124 fő) %
Kalandos gyermekirodalom	2,0	3,5
Klasszikus gyermekirodalom	31,5	32,0
Ismertközlő	3,4	2,8
Lektűr, krimi	9,0	12,3
Tudományos fantasztikus	1,8	1,1
Kortárs felnőtt irodalom	5,5	3,2
Klasszikus felnőtt irodalom	16,0	14,1
Mesék	2,4	1,4
Új gyermekirodalom	4,8	8,5
Versek	6,6	10,6
Lányregény, gyengébb kortárs	2,4	2,8
Meseregény	1,3	1,4
Didaktikus mese	1,0	0,4
Képregény	0,8	0,7
Nincs válasz	11,1	4,6

Néhány ponton félreérthetetlenül minőségi eltéréseket láthatunk. Például a nem válaszolók feleannyian sincsenek a felekezetiiek között, míg a versek, az új, értékes gyermekirodalom (igaz, a lektűrök is) körükben érzékelhetően népszerűbbek. Vagyis kutatási témánk vázlatos lezárásaként (az alaposabb elemzések az év második felében látnak napvilágot) öt tényt máris tisztán láthatunk: érzékelhetően kevesebbet olvasnak s még ennél is kevesebbet beszélgetnek könyvtárményeikről a mai tizenévesek, mint 1977-ben; jelentősen nőtt a könyvtárlátogatók s különösen a kézikönyveket (nyilvánvalóan iskolai feladatok megoldásához) használók aránya, továbbá hódít a Bravó, csábít a Bianca, Denise, Tiffany típusú, vágyteljesítő, fantáziamozgató kommersz, de mindezek ellenére az iskolai tanterveknek, az iskolai, közkönyvtári és otthoni könyvgyűjteményeknek is köszönhetően a tanulók döntő többsége, igaz egyre ritkábban, de mégis részesül az olvasás gyönyörében, varázslatában, érzelmeket, gondolatokat, ismereteket gazda-

gító hatásában. Tehát igenis Baradlay! Ennek a névnek ma még van jelentése, holdudvara, még ha egyre gyakrabban a videokazetta és nem a tényleges olvasmányélmény hatására is.

A fentiek igazolásául, csupán illusztratív szándékkal, szinte csak függelékként adjuk közre a kedvenc szerzők toplistáját. (Lássunk végre neveket is, ne csupán száraz, absztrakt kategóriákat!)

<i>Kedvenc szerzők (a megkérdezettek százalékában)</i>	országos minta (832 fő) %	Nyugat-Mo. (291 fő) %	Kelet-Mo. (341 fő) %	egyházi isk. (124 fő) %
Móricz	8,5	11,0	9,4	14,5
Gárdonyi	6,8	7,2	10,5	15,3
Molnár	6,5	9,3	5,0	19,3
Jókai	5,4	3,1	9,4	7,2
Fekete István	3,1	3,8	3,2	1,4
Mikszáth	3,1	1,4	5,3	1,6
Knight	2,4	1,7	2,9	7,2
Tamási	2,4	3,4	2,3	2,4
Petőfi	1,8	2,4	1,7	7,2
Móra	1,7	1,0	2,6	1,6
Kästner	1,4	2,0	1,5	3,2
Shakespeare	1,4	–	2,6	2,4
Defoe	1,2	2,0	0,3	4,8
Golding	1,1	2,4	–	–
Hemingway	1,1	1,4	1,5	1,6
Exupery	1,0	1,0	1,5	6,4
Karinthy	1,0	–	2,3	4,0
London	1,0	–	2,3	–
Ady	0,8	1,0	1,2	–
Arany	0,8	–	1,7	4,0
Solohov	0,8	–	2,0	–
Cooper	0,6	–	–	4,8
Milne	0,6	–	–	–
Steel	0,6	–	–	–
Rejtő	–	–	–	5,6
Brontë	–	–	–	4,8
Verne	–	–	–	4,8

Aranytól Vernéig, Coopertől Rejtőig, Defoetől Karinthyig, Gárdonyitól Exuperiig, Brontőtől Petőfiig szinte minden esetben a felekezeti iskolák tanulói emlegették gyakrabban a listavezetők neveit, Golding és Fekete István viszont a Dunántúlon, Jókai és Mikszáth pedig (a hagyományörzőbb ízlés bizonyítékaként) a Tiszántúl diákjaitól szerzett több szavazatot.

Félreérthetetlenül kirajzolódnak tehát a regionális kultúrák körvonalai, s egyúttal kézzelfogható bizonyítékaink vannak a felekezeti iskolák minőségi kihívást jelző, a középosztályt jellemző értékek erősítését bizonyító szerepéről is.

Nagy Attila

FELHÍVÁS

A 3/1999. (II. 24.) sz. NKÖM rendelet alapján Szinnyi József-díj adományozható azoknak a könyvtárosoknak, „akik hosszabb időn át kiemelkedő teljesítményt nyújtottak és tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel szakterületük fejlődését” segítették elő.

Kérem, a javaslatokat **1999. május 31-ig** az NKÖM Könyvtári Osztályára küldjék be, ahol a Kuratórium a beérkezés után 30 napon belül elbírálja a javaslatokat.

A javaslatnak tartalmaznia kell a jelölt:

- nevét,
- születési helyét, idejét,
- anyja nevét,
- iskolai végzettségét,
- munkahelyét,
- beosztását, tudományos fokozatát,
- lakhelyét,
- eddigi kitüntetéseit (az évszám megjelölésével).

Kérem, hogy a kitüntetési javaslat indoklása ne legyen több egy oldalnál.

Budapest, 1999. május 5.

dr. Skallczki Judit
osztályvezető

Európai integráció: kutatás és dokumentáció a digitális korban

Beszámoló egy konferenciáról

Az idei esős, későtavaszi hónap utolsó előtti hetének elején (ápr. 19–20.) a firenzei Európai Egyetem két napos tanácskozást rendezett a fenti, úgy gondolom, figyelmet keltő címmel. Ha valaki – mint e sorok írója – van olyan szerencsés, hogy munkahelye (OSZK) vezetősége, illetőleg az MKE tisztségviselői (anyagilag is) támogatják részvételét e konferencián, akkor a helyzet az, hogy az ember utazik, fülel, jegyzetel, s amit megtudott, azt igyekszik másoknak is elmondani.

Ez a cikk ennek a szándéknak a jegyében áll.

A helyszín

A firenzei Európa-egyetem központi épülete Fiesolében van (ez Firenze dombos külső része). Az intézményt 1976-ban alapította a formálódó európai államközösség (akkor még „Közös Piac”/„Montán Unió”). Az egyetem, mely közel 300 posztgraduális képzésben és kutatómunkában részvevő doktorandusz és kb. 100 professzor munkahelye, az Európai Unió egyik legfontosabb társadalomtudományi műhelye. A 15 EU-tagország friss szellemi elitje előtt áll nyitva a lehetőség, hogy megpályázza az egyetemi helyet és a kellő ösztöndíjat, miáltal doktori disszertációját készítve – nemzetközi kutató teamekbe szerve-

ződve – a múlt és jelen Európájának témaköreiben búvárkodjon tanáraival együtt.

Az egyetem részei: az újkori történelmi és civilizációs, a közgazdasági és a jogi kar. Ezekhez természetesen jól felszerelt egyetemi könyvtár és a bruxelles-i, luxembourg-i és strassbourg-i magas politikai fórumok levéltári anyagait őrző archívum is tartozik. Ez a két intézmény-rész szervezte (első-sorban Internet útján) az adott konferenciát.

Nem lehet persze arról se hallgatni, hogy az egyetem épülete – ott fenn, a Firenze feletti dombon fekvő Fiesolében – egy 18. századi hatalmas villa, amit magyar fogalmakkal inkább „kastélynak” illene mondani, melyben azt a hosszú szárnyat, ami a könyvtáré, most renoválják, -konstruálják (most éppen kívülről). A konferencia a könyvtári szárny melletti rokokó színházteremben zajlott; a terem falán, akár egy Molière-kori színházi helyszínén, tájképfreskók, a mennyezet képén: késő-barokk műzsák felhők közepette.

A személyek

A konferenciát Machtelt Nijsten (nemzetiségét illetően: holland) könyvtárvezető és Emir Lawless (eredetileg: ír), a helyi európai dokumen-

lációk központ vezetője szervezte az egyetemi archívum hathatós anyagi támogatásával. A konferencia ügyintézésében az egyetemi könyvtár két fiatal munkatársa tüsténkedett (az egyik szakreferens, a másik nemrégiben diplomázott; mindketten barcelonai spanyol könyvtárosnők, akik – pár éve Itáliában dolgozva – igen szépen tudnak olaszul).

Közel félszáz európai könyvtáros és informatikus vendége volt a rendezvénynek – legtöbben az angol, ír, svéd, finn, német és olasz kollégák közül fogadták el a meghívást, de akadt dán, portugál, görög, USA-beli, osztrák könyvtáros is. Az ún. schengeni határokon inneni régiót ötven képviseltük – tán azt is lehetne mondani: reménykedő megfigyelőkként –: ketten Prágából, egy valaki Zágrábból, illetőleg Rigából és jómagam – magyar 'színképben'.

Az egyetem rektora (az ő szavakkal: principálisa) nyitotta meg a konferenciát. Ő, aki korábban a dublini egyetem rektora volt, lelkes ismertést tartott az intézmény egészének funkciójáról, hangsúlyozott kiemelésekkel az egyetemi könyvtárról és dokumentációról mint a tudományos munka elsőrendű feltételeiről.

Tíz előadás hangzott el. Az előadók: az EU magas beosztású tisztségviselői, dokumentátorai és a vendéglátó egyetem olyan professzorai voltak, akik a könyvtári-tájékoztatói kérdésekkel összefüggő társadalomtudományi kutatásokat irányítanak.

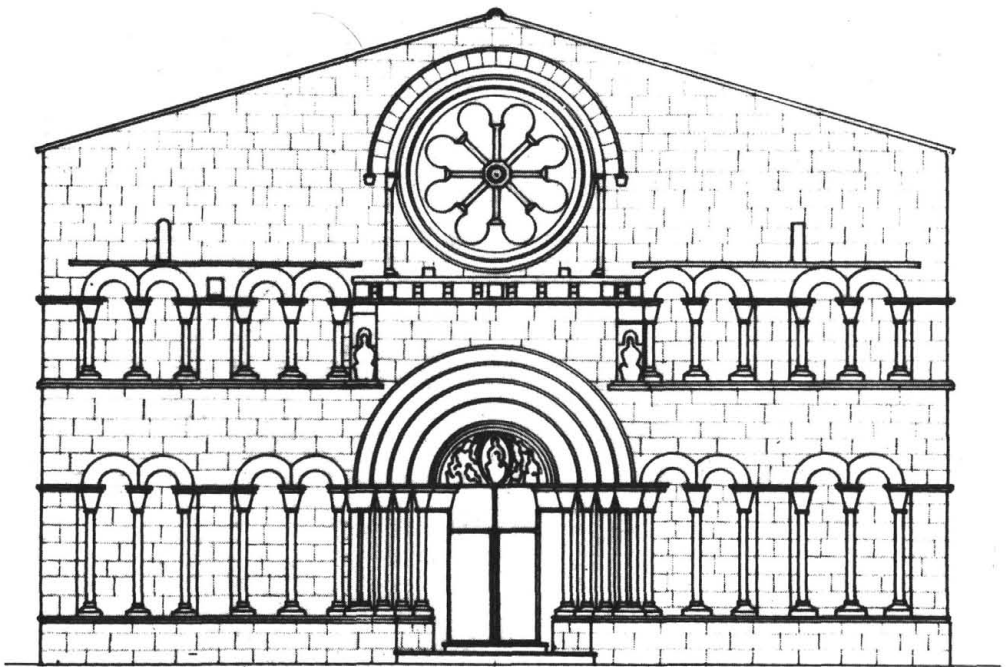
Nevill Keery például, aki az Európai Dokumentációs Központok (ez minden országban kijelölt hely, az ún. társult országokban is) előtt álló új feladatokról beszélt. Az angol úr Bruxelles-ből jött: az EU (fő) Bizottsága mellett ő vezeti a dokumentációs osztályt.

Rá talán kevésbé jellemző, de szinte minden előadóra érvényes, hogy igen kritikusan hangnemben – éles, személyes határozottsággal – beszéltek a Főbizottság, az EU-tanács és a Parlament munkájáról, a demokratikus döntéshozási mechanizmussal járó bonyodalmakról (mint a nagyszabású és sokszor igen sok euró-t jelentő projektek megvalósításának fékjeiről).

Egy ilyen kétnapos, intenzív konferencián, miközben az ember a 'pape-eket' tanulmányozza, jegyzetel, „szimatol”, mindig akadnak kedvencei. Talán megérthető az elfogultság, amivel én az első nap két előadóhoz 'viszonyultam'. Hadd ábrázoljam tehát az ő előadásait.

Siofra O'Leary, aki jelenleg Fiesolében készíti a jogi doktorátusát, korábban a luxembourg-i legfelső EU-bírószakosztály szóvivője volt (a magyar olvasónak a bíróságot illetően érdemes az ún. taláros testületre gondolni, de a nyugati kollegák tényleges polgári és egyéb peres ügyekben intézkednek a 15 ország számára). Nos, az ifjú jogász, miközben felvázolta a bírósági perrendtartás, a kihallgatás és ítélet-hozás – mindig az adott ország anyanyelvén történő – mechanizmusait, arról értekezett, hogy az újkori (jog)történet egyik fontos forrásanyagát jelentő aktacsomók visszakereshetősége, nyilvánosságának biztosítása nincs megoldva: a perek iratait csak klasszikus módszerekkel lehet majd kutatni (és csak most lett honlapja a főbírószakosztálynak). A jogtanácsos asszony mentalitása, probléma-érzékenysége érezhetően igen megnyerő volt a résztvevők számára.

Susan Senior Nello, aki mint a Bizottság szakértője, a Phare-program kidolgozásában is részt vett az 1990-es évek elején angol közgazdászként, jelenleg a Siena-i Egyetem közgazdász-

professzor asszonya (de benne van egy firenzei kutató-teamben is). Ő az ún. keleti-bővítés folyamatának elhúzó-dását elemezte kritikusan, és keresetlen szavakkal szólt a bruxelles-i huzavonákról. Megvallotta, részben ezek reménytelenségei miatt – ő, ki magvas elemzéseket készített a lengyel és cseh mezőgazdaságról – inkább visszament a kutatáshoz és a tanításhoz, s most már távolról és független szellemként nézheti a fejleményeket. A sieniai diákok körében bizonyára jobban érzi magát...

A második napon „lépett fel” Jean-Marie Palayret, az Európa-egyetem levéltárának francia igazgatója, aki az archívum fondjainak számítógépes feldolgozásáról, az adatmezőről, a levéltári digitalizálás nagy horderejű problémáiról tartott előadást. Nem akármilyen forrásanyagról van itt szó: az egész európai közösség történetét egykor majd részben ezeknek a levéltári anyagoknak az alapján fogják

megírni (melyek között hangszalagok, video-szalagok is vannak).

A majdnem záró előadásnak – a problémák összefoglalásának – tekinthető utolsó referátumot Ian Thomson, az Európai Információs Szövetség (EIA) elnöke tartotta az Egyesült Királyságból. Ő elsősorban a hálón, a www adatbázisok közötti keresés nehézségeiről szólt. Mielőtt a félszáz résztvevő a Firenzébe lekanyargó buszra kapott volna, hogy elérje az aktuális repülőjárátát (és a kétnapos firenzei kiszállásról hazatérve estére otthon legyen), még pár kérdés merült fel (osztrák, finn és ír oldalakról). Arra nem is igen maradt idő, hogy a kollégák a fiesolei virágok, tuják, cédrusfenyők, kolostor-tempломok körében egy kicsit körülnézzenek. Szemerélt a langyos toscan eső... De hát így van jól; az esőnek meg az a dolga, hogy essen. Lassan, csendesen.

Fogarassy Miklós

50 év az egészségügy szolgálatában

Az orvosi-egészségügyi könyvtárhálózat történetének tendenciái

50 év a történelemben nem nagy idő, de 50 év hatása a történelemre nagy lehet.

1949. június 24-én lépett a 4118/1949 (VI. 29.) Kormányszámú rendelet, mely életre hívta az Orvostudományi Dokumentációs Központot, melynek célja volt: „a könyvekben, folyóiratokban és egyéb forrásokban fellelhető tudományos és gyakorlati eredményeknek és tapasztalatoknak az érdekeltek részére hozzáférhetővé tétele (közvetítése). Ebből a célból ezeket az eredményeket és tapasztalatokat összegyűjti, rendszerbe foglalja és nyilvántartja”.¹

Tekintettel arra, hogy az intézmény alakulásakor nem könyvtári, hanem dokumentációs tevékenységet folytatott, keresnie kellett a kapcsolatot különféle egészségügyi intézményekkel és szervezetekkel, kutatóhelyekkel, illetőleg azok könyvgyűjteményeivel.

Noha a hálózatszervezés látszólag a semmiből indult, voltak előzmények.

Prehisztorikus kor

Az emberi kultúra egyik velejárója az írásbeliség kezdete óta a könyvtárak szervezése is. Az ókortól nem szerveződött (könyv)gyűjtemény, mely a gyógyítással foglalkozó művek valamelyikével ne rendelkezett volna. A könyvtárak szakosodásának korszakában jöttek létre az első orvosi könyvtárak; Magyarországon a XVIII. század végén az Egyetemi Könyvtár Orvostudományi Karán. A XIX. század vége, a XX. század eleje több orvosegyetem megalapítását hozta (Kolozsvár, Pozsony, Debrecen). A XIX. század közepén és a századforduló táján épített kórházak némelyike (Szent Rókus Kórház, Szent István Kórház, Erzsébet Királyné Szanatórium) is rendelkezett könyvtárral. 1936-ban szervezték meg a Szent László Kórház Könyvtárát. Orvosegyetemek Szegeden, később Pécsen jöttek létre.

Más intézményekben is őriztek könyveket, folyóiratokat – az ott dolgozó orvosok, professzorok jóvoltából. Több helyütt könyvszekrénynyi anyag gyűlt össze. Az esetleges információcsere e gyűjtemények tulajdonosai, használói által történhetett.

Az alapítások időszaka

Az ODK feladata tehát „az orvostudományi szakirodalom figyelemmel kísérése, tudományos és gyakorlati eredmények, tapasztalatok rögzítése és az érdekeltek részére hozzáférhetővé tétele.”²

Az orvos-egészségügyi szakszervezet támogatásával, Láng Imre vezetésével kezdte meg működését a dokumentációs központ. Az alapító munkatársak a feladatrendszerből fakadóan nyitottak voltak, részt vettek valamennyi orvosi konferencián, egészségüggyel foglalkozó értekezleten. A jól körülírt cél azonban hamarosan csorbát szenvedett a politikai, egészségpolitikai és kultúrpolitikai fordulatokon. A tájékoztatás végül is a szovjet szakirodalom fordításából, illetőleg tömörítvények elkészítéséből állt. A felhasználók ilyenformán inkább politikai, mint szakmai rátermettségüket bizonyíthatták.

Az ODK az első időszakban a Magyar Tudományos Akadémiához tartozott. Minden elmozdulás a hálózatszervezés útjára vezetett: így az intézmény alárendelése az Egészségügyi Minisztériumnak, és az 1956. évi V. törvény hatályba lépése is. E könyvtári törvény mondta ki elsőként hazánkban a könyvtárak együttműködésének szükségességét.

Az alapvető változást az egészségügyi-orvosi könyvtárak életében a 24/1960 (Eü. K. 13.) Eü. M. számú utasítás hozta. Ennek előírásai nyomán szerveződtek az országos intézmények, a tanácsai fenntartású kórházak, a KÖJÁL-ok, a gyógyszergyárak és különféle testületek (MÁV, BM, HM) egészségügyi intézményeinek könyvtárjai. Ez idő tájt kezdte el működését a már említett Pécsi Orvostudományi Egyetem – a könyvtárával együtt.

1961-ben már 338 könyvtárat tartottak nyilván, 439 ott dolgozó munkatárssal. A hálózat központja – új néven – az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ (OOKDK) lett.

E látványos fejlődés a könyvtári törvénynek és végrehajtási utasításának, továbbá az ezek rendelkezéseinek megfelelő szakszerű tervekben gyökerezik. Feladatként jelöltetett meg:

- „1. A hálózat körébe tartozó szakágazati kórházak tagkönyvtárainak számbavétele, könyvtárállományának és a könyvtár állapotának stb. felmérése.
2. Az orvosi könyvtárakban alkalmazott személyek szakképzettségének és a könyvtárosi munka mikénti ellátásának kérdése. ...
3. Az Orvos-Könyvtárnok című szaklap mielőbbi megindítása”,³ továbbá központi könyv- és folyóiratkatalógus építése, ajánló könyvjegyzékek kiadása, a könyv- és folyóiratcsere koordinálása.

Az OOKDK igazgatója 1961-től Székely Sándor lett. Kitűnő munkatársra lett Benda Mária személyében, akivel együtt lerakta a hálózat alapjait, és gondoskodott a hálózat továbbfejlesztéséről is. Az OOKDK feladatait a következőkben határozták meg:

- „a) Meg kell indítani az orvosi könyvtárhálózat megszervezésével és irányításával kapcsolatos előmunkálatokat.
- b) Azokban a munkakörökben folyó munkálatokat, amelyeket az OOKDK eddig végzett (elsősorban a tájékoztató és a bibliográfiai munkát) magasabb színvonalra kell emelni.
- c) Szélesíteni kell tömegkapcsolatainkat, hogy tájékoztató és dokumentációs munkánk az orvosok szélesebb köreihez jusson el.”⁴

Az első években (néhol évtizedekben) a könyveket zárt szekrényekben tárolták, különösebb raktározási ismeretek nélkül. A nyilvántartásra és a feldolgozásra nem sok gondot fordítottak. A könyvtárosok többnyire egészségügyi szakdolgozók, adminisztrátorok, orvosfeleségek voltak.

E körülmények között szervezték meg az első könyvtárosképző tanfolyamokat, jelentették meg a Magyar Orvosi Bibliográfiát, indították el az Orvosi Könyvtárost, adtak ki szakbibliográfiákat, referáló szemléket, módszertani segédleteket. Hamarosan létrejött a hálózat 29 alközpontja, és könyvtárrá szerveződött 451 gyűjtemény. Már a 60-as években foglalkoztak a betegek könyvtárainak működtetésével, a lyukkártya, a mikrokártya könyvtári alkalmazásával, az osztályozás, a teaurusz-szerkesztés kérdéseivel. Méltán állapítja meg az OOKDK munkáját elemző jelentés: „Mindezek az eredmények azt bizonyítják, hogy az OOK (!OOKDK) munkájával nemcsak felzárkózott a többi, korábbi alapítású és jobb előfeltételek mellett dolgozó központi szakkönyvtárak vonalába, de több vonatkozásban ma már – eredményeit tekintve – meg is előzte őket. Az eredmények széles skálája már önmagában is dicséretre méltó, nem is beszélve arról, hogy az OOK munkája ... majdnem kizárólag úttörő vállalkozás volt az orvostudomány területén”.⁵

A 60-as évek közepére már természetessé vált, hogy „A szakkönyvtárak az orvostudomány és az egészségügy szerves részét képezik, mert nélkülük, állományuk és szolgáltatásaik nélkül sem az orvostudomány, sem az egészségügy nem fejlődhet kielégítően, de még a mindennapi tevékenységét sem tudja megfelelően kifejezni”.⁶

Az átgondolt stratégiának és a tervszerű fejlesztésnek egy akadályja volt csak, és ez majdnem végzetesnek bizonyult a későbbiek során. „Az OOKDK elhelyezési nehézségekkel küzd, a Budapesti Orvostudományi Egyetem Könyvtára (a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának akkori neve) pedig – elhelyezését és szolgáltató helyiségeit tekintve – egyáltalán nem méltó a magyar orvostudomány és orvosképzés világhírnevéhez. A magyar orvostudomány és könyvtárügy együttesen profitálna abból, ha ... új egyetemi könyvtár épülne a fővárosban, s ebben az épületben funkcionális egységben működne a szakoktatás és a dokumentációt szolgáló könyvtári – tájékoztató intézmény.”⁷

A kiteljesedés korszaka

A 70-es évek a könyvtárak életében mennyiségi és minőségi fejlődést hoztak. Rendszeresen szervezték a könyvtárosképző tanfolyamokat. Két évtized alatt szinte valamennyi könyvtár élére szakképzett könyvtáros került. Az OOKDK munkatársai évente majdnem kétszáz esetben kerestek föl könyvtárakat, és beszéltek meg a tapasztalatokat a könyvtárosokkal. Megélénkültek a nemzetközi kapcsolatok, mind több alkalommal vélhetővé külföldi, s egyre többször nyugati orvosi könyvtárak meglátogatása.

Az elért eredmények nem altatták el a könyvtárosokat. Noha mindennapos gondjaik adódtak – költségvetés, bérezés –, már a jövő felé tekintettek: „felkészültségben készen” kell „álljunk a gépesítésre, az adatszolgáltatás korszerű kiterjesztésére és s régebbi, hagyományos szolgáltatások mélyebb és magasabb színvonalú kivitelezésére”.⁸

A könyvtári állományok megkétszereződtek, a gyűjteményszervezést elsősorban szakmai, nem pedig politikai tényezők határozták meg. Általánossá vált a szakszerű raktározás, a könyvtári nyilvántartások naprakész vezetése, a betűrendes és szakkatalógusok megszerkesztése. Gyűjtőkörü kooperációt valósított meg

több alrendszer. Erőteljes fejlődésnek indultak az egyetemek (SOTE, DOTE, SZOTE, POTE) könyvtárai. Szárnyait bontogatta a későbbi HIETE központi és főiskolai könyvtára is.

A hálózat központjában témafigyelő, fordító szolgálat működött, a bibliográfia, a referátumok különböző típusait jelentették meg. Sikeresek voltak az OOKDK rendezvényei továbbra is. Szakmai és együttműködési fórumokká álltak az országos és a tájértekezlete is.

Az egészségügyi miniszter 13/1980. (Eü. K. 9.) Eü. M. számú utasítása már az eddig elért eredmények alapján állít magasabb mércét: „egészségügyi szakkönyvtár ... minden olyan könyvtár, amely könyvtári helyiségben, rendeltetésének megfelelően működik, állománya legalább 500 könyvtári egységnyi és vezetésével felelős könyvtárkezelőt bíztak meg. ... Könyvtárat kell a jövőben működtetni a négyszáz ágyasnál nagyobb intézményekben is.”⁹

A 14/1980. (Eü. K. 9.) Eü. M. számú utasítás az Országos Orvostudományi Információs Intézet (OIK) – ez lett az OOKDK új neve – feladatait határozza meg. Az intézmény az együttműködési és a koordinációs kör központja is.”

E rendszernek tagjai a már megnevezett egyetemek és a gyógyszergyárak könyvtárain kívül a tudományos intézmények (MTA) és a határterületek intézményeinek (vegyészet, állatorvostudomány) könyvtárai is.

Minden területen folyt a könyvtárosok képzése. Az alap-, közép- és felsőfokú szakmai képzésben részesültek 15-en. ... részt vesznek az MLE kereteiben működő „A nemzetközi ideológiai harc időszerű kérdései” ... „A párt káderpolitikai elvei és gyakorlata speciális kollégium”¹⁰ kurzusán az OIK dolgozói.

E korszak krónikáirójának megállapítása szerint: „Ha számításba vesszük azt, hogy a könyvtárak anyagi helyzete az igényekhez képest romlott, hogy a munka mennyisége és minősége emelkedett, akkor ezt az időszakot mindenképpen pozitívan kell értékelnünk.”¹¹

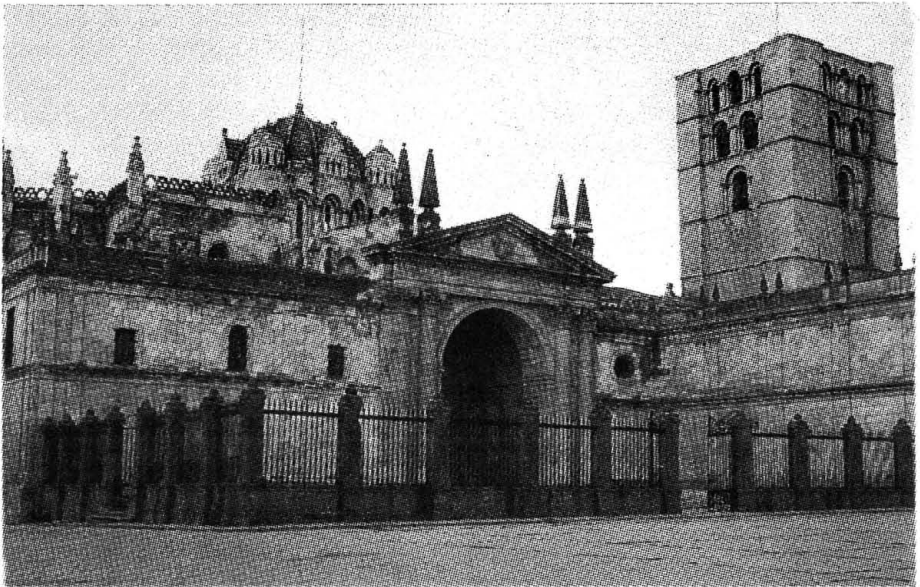
Másféle utakon

A 80-as évek derekán a hálózat még kiválóan működött. Birtalan Győző, az OTK akkori igazgatója megőrizte az eredményeket, és lépéseket tett nagyobb – hazai és nemzetközi – rendszerek kiépítésére. A hazai bibliográfiai műhelyek egyike volt a Magyar Orvosi Bibliográfiáé, melynek szerkesztéséről, annak elveiről rendszeresen jelentek meg önelemző és előremutató közlemények. Különös gondot fordítottak e hungarikák földolgozására. Volt olyan esztendő, amikor ezek aránya elérte a regisztrációk 10%-át.

Új kihívást jelentett a szabványosítás, a számítástechnika, a kommunikációs technika. „Egy dolog azonban feltétlenül megmaradt: a Központ és a hálózati könyvtárak ugyanazt akarják: jól és korszerűen ellátni a hozzájuk fordulókat információval, és ebben olyan egységes gondolkodásmód és gyakorlat nyilvánul meg, ami nem frott malaszt, hanem valóság.”¹²

1988-ban az orvosi könyvtárosok még létrehozták saját csoportjukat az MKE műszaki szekcióján belül. Akkor még nem sejtették, hogy vállalkozásuk híd lesz egy leomló és egy kiépülő rendszer között.

Az OIK az évtizedfordulón botrányos tájértekezleteket szervezett, előállította az ország legalacsonyabb színvonalú, nehézkesen és körülményesen használható

nemzeti szakbibliográfiáját; megbízhatatlan, adathibás lelőhelyjegyzékeket adott ki; profilidegen kiadványokat jelentetett meg. Megszüntette módszertani osztályát, megszüntette a könyvtárosképzést, megszüntette a könyvtárak adatainak központi nyilvántartását, megszüntette nemzetközi kitekintő szakfolyóiratát; szüneteltette, végeredményképpen megszüntette az Orvosi Könyvtárost, végül berekesztette az országos és a tájértekezletek megszervezését is. Tette ezeket már MEDINFO néven.

A KÖJÁL-ok átszervezését követően az ÁNTSZ könyvtárak jelentős része megszűnt. Megszűnt a legtöbb szanatórium könyvtára is. Fölbomlottak a területi és szakterületi együttműködési körök. Példátlanul nehéz helyzetükben szinte magukra maradtak a könyvtárosok.

Állományuk gazdagsága, dinamikus informatikai fejlődésük miatt némileg az egyetemek könyvtárai töltötték be azt az űrt, amit az OIK arculatváltása hagyott. Az általuk alkalmazott technológiát ismertették és terjesztették a könyvtárak között. Több sikeres bemutatót és rendezvényt szerveztek.

Új korszak nyitánya

A kedvezőtlen folyamatok a 90-es évek második felében is folytatódtak. Könyvtárakat zártak be, könyvtárosokat bocsátottak el. Országos feladatkörű szakkönyvtár könyvet, jelentős múltú városi kórház könyvtára folyóiratot nem vásárolt. Megszűnt a tervszerű állományépítés, a könyvtárfejlesztést a likviditási gondok határozták meg.

Nem segített a nehézségeken az 1997. évi CXL. sz. törvény sem, amely a szakkönyvtárakat csupán mint egyéb fenntartású könyvtárakat aposztrofálta, függetlenül attól, hogy azok állami, önkormányzati vagy más tulajdonban vannak-e.

Tovább bonyolította a helyzetet az is, hogy a Népjóléti Minisztérium közleménye szerint az OIK 1997 nyarától új néven, Országos Egészségügyi Információs Intézet és Könyvtárként fungált, alapító okiratának 2.2. pontja szerint országos feladatkörű szakkönyvtárként, jogilag is demonstrálva, hogy az egészségügyi-orvosi könyvtárhálózatnak nem központja.

E sanyarú viszonyokat az orvosi könyvtárosok – elsősorban az MKE orvosi csoportja révén – többször is megtárgyalták, hogyan lehet kikerülni a kátyúból. Debrecenben és Egerben is megfogalmazták kétségbeejtő helyzetüket, majd 1995 őszén a Fővárosi Szent István Kórházban kimondták a hálózat újjászervezésének szükségességét. 1996 tavaszán Debrecenben a Kenézy Kórház Könyvtárának rendezvényén megszületett a megállapodás az újszerű forma megszervezéséről.

1996 októberében mintegy 80 könyvtár 120 képviselőjének jelenlétében a SOTE Központi Könyvtárban létrehozták a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségét (MOKSZ), amely a hálózatalapítók – és szervezők példáját követve – a kor demokratikus kultúrájának megfelelő rendszerben jelölte ki feladatait alapszabályában:

- „a) a tagkönyvtárak együttműködésének koordinálása;
- b) a tagkönyvtárak állományalakításának megkönnyítése tanácsadás, központi állomány-nyilvántartás és fölőspéldány-elosztás révén;
- c) a könyvtári állomány egységes nyilvántartása és feltárása;
- d) szakmai és módszertani tanácsadás, tapasztalatcsere, rendezvények szervezése;
- e) a legkorszerűbb könyvtári technológiák ismertetése és terjesztése;
- f) a könyvtárosok továbbképzése;
- g) a tagkönyvtárak marketingtevékenységének és kutatómunkájának kezdeményezése, további összehangolása;
- h) a fenntartók és a felügyeleti szerv szükség szerinti tájékoztatása;
- i) a tagkönyvtárak könyvtárközi kölcsönzésének és kiadványcseréjének egyszerűsítése és ésszerűsítése;
- j) kiadói tevékenységével az a)–i) pontban előírtak elősegítése.”¹³

A MOKSZ programja szerint országos és regionális értekezletet szervezett, fölkereste tagkönyvtárait, hírlevele egyben szakmai orgánium, részvétele a szakmai fórumokon nemcsak az orvosi, hanem az országos könyvtárügy színtöltője is.

A valamikori hálózati központ 1999-ben újabb változáson esett át: Egészségügyi Információs és Kommunikációs Intézetté (EIKI) alakult. Létrehozásakor törekvéseit összefoglalta: „Célunk, rövid megfogalmazás szerint interaktív, a felhasználók belső horizontális kommunikációját is lehetővé tévő rendszer felállítása. Az intézet meghatározó karaktere a szolgáltatási jelleg, célcsoportunk heterogenitásának megfelelően (szakmai intézmények, kutatók, alapellátásban dolgozók, paramedikális és segítő szervezetek, civil egyesülések, önkormányzatok, laikus felhasználók etc.) feladatunk a nem kampányszerű, hosszú távon építkező egészségügyi kommunikációs kultúra kialakítása.”¹⁴

Az összefoglaló egyéb figyelemfelkeltő megfogalmazásokban sem szűkölködik. Végérvényessé vált, hogy a hálózat megteremtőinek szellemiségét csak a MOKSZ képviseli. A MOKSZ, amely szabad akarat, és nem központi irányítás

szerint szerveződik, a MOKSZ, melynek minden cselekedetét áthatja a könyvtáros szakma iránti szeretet és alázat, a MOKSZ, amelynek kultúrája és erkölcsiége szinte egyedülálló az ezredforduló hálózatépítése terén.

50 év nem nagy idő. Az orvosi könyvtárosok számára azonban eseményekben és tanulságokban gazdag. Mi, akik visszatekintünk erre az 50 esztendőre, tisztelgetünk fejezzük ki mindazoknak, akik fátylát gyújtottak, a nehéz helyzetekben is mindig vállalkoztak a kezdeményezésre a jobb jövő reményében.

„Az ezredfordulón, amikor az orvostudományi könyvtárak hálózata vagy együttműködési köre vagy bárminek fogják is nevezni, megvonja majd mérlegét, erre” az alapító és kiteljesedő „korszakra biztosan mint 'hőskorra' tekint vissza. Mert az is volt. És ha tudjuk is, hogy az a különbség, ami a 'semmi' és az alacsony fokú, de mégis formát öltött 'valami' között van, nagyon viszonylagos, mégis nosztalgiával gondolunk a kezdeti teremő évekre. Nosztalgiával, de büszkeséggel is, sőt a jövő iránti bizalommal, mert mindent összevetve fejlődő és nem visszafejlődő irányú a működésünk görbéje.”¹⁵

Freisinger Jenő

Hivatkozások

1. Szepesi Zoltánné: 20 éves a magyar orvostudományi tájékoztatási központ. = A magyar orvosi könyvtárugy két évtizede. Bp. OOKDK, 1969. 9.p.
2. i. m. 11.p.
3. i. m. 30.p.
4. i. m. 35.p.
5. Székely Sándor: Az OOKDK szakmai felülvizsgálatáról. = Orvosi Könyvtáros. 5. (1965) 3–4. 188.p.
6. Székely Sándor: Az OOKDK munkájáról és terveiről. = Orvosi Könyvtáros. 6. (1966) 2. 101.p.
7. Bereczky László: Hozzászólás az Orvosi Könyvtárosok és Orvostanácsadók 5. Országos Értekezletén = Orvosi Könyvtáros 9. (1969) 4. 404.p.
8. Benda Mária: Eredmények és gondok az orvosi könyvtári hálózatban = Orvosi Könyvtáros. 13. (1975) 3–4. 232.p.
9. Az egészségügyi miniszter 13/1980. (Eü. K. 9.) Eü. M. számú utasítása az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózatról.
10. Benda Mária: A regionális orvosi könyvtárosi együttműködés problémáiról = Orvosi Könyvtáros. 22. (1982) 2. 46.p.
11. Pásztor Imréné: A fővárosi tanácsi hálózat orvosi könyvtárainak együttműködése = Orvosi Könyvtáros. 22. (1982) 4. 49.p.
12. Benda Mária: Az orvosi könyvtári hálózat hetedik öt éves tervéről = Orvosi Könyvtáros. 27. (1987) 1–2. 25.
13. A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének alapszabálya. Bp. MOKSZ, 1996. 1.p.
14. Összefoglaló az Egészségügyi Információs és Kommunikációs Intézet létrehozásáról. Bp. EIKI, 1999. 1.p.
15. Benda Mária: A magyar orvostudományi könyvtári hálózat = A magyar orvostudományi információ harmadik évtizede. Bp. OOKDK, 1979. 48.p.

A Géza-paradigma egy lehetséges megoldása?

*Kortárs magyar írók 1945–1997.
Bibliográfia és fotótár. 1. A–J*

Az Új Magyar Irodalmi Lexikon (közismert rövidítésével ÚMIL) főszerkesztője írta a mű terjedelmes és tudós előszavában: „A másik [merthogy több is van, sőt nagyon sok van] szokványos kifogás a sorok számolásával érvel. Ha ennek ennyi sor járt, emennek miért csak ennyi? Nagyon határozottan leszögezzük, hogy egy-egy lexikoncikk terjedelmének semmi köze sincs az életmű jelentőségének értékeléséhez. Nem centivel mérjük az esztétikai nagyságot. Lexikonunk cikkeinek terjedelme kizárólag az életmű természetétől (az életrajz bonyolultságától vagy az alkotó termékenységtől) függ. A *Géza-paradigmát* szoktuk emlegetni: Ottlik Gézáról tíz sorban el lehet mondani a lényegét és három tételben megadni műveinek jegyzékét. Hegedűs Gézáról hasábokon kellett volna írunk, ha csupán valamennyi könyvét föl akartuk volna sorolni.” Nos, első hallásra-olvasásra a főszerkesztőnek cáfolhatatlan igazsága van. Másodikra-harmadikra már a közember is érezhet némi kételyeket, amelyek csak fokozódnak, ha – bellelapozva a lexikonba – azt látja, hogy a legerjedelmesebb szócikkek pontosan kirajzolják a nagy magyar irodalomtörténetek főfejezeteinek címszereplőit. Valami köze hát mégis lehet a terjedelemnek a jelentőséghez (esztétikai nagysághoz). Annál is inkább így látszik ez lenni, mivel az ÚMIL-ban van, aki kap – érdemleges – esztétikai méltatást, van, aki csak élelméjű (vagy annak szánt) „jellemzésben” részesül, azután vannak, akik csak „futottak még”; születtek, írtak, meghaltak, és hát persze vannak műveik. A közembernél azonban természetesen élelméjűbben és persze néhány grádicsal teoretikusabban foglalt állást a Géza-paradigma kapcsán az irodalomtudomány egyik korifeusa, Kulcsár Szabó Ernő akadémikus. (Az ÚMIL-ről írt szarkasztikusan lesújtó és lesújtóan szarkasztikus bírálata a BUKSZ-ban jelent meg, de közli a szerző *A megértés alakzatai* című kötete – Debrecen, 1998 – is.) Kulcsár Szabó, a maga hermeneutikai-posztmodern álláspontján természetesen nem ismer el „tényeket” (az ilyesmit nincsenek *csak úgy*, mindenki által személyrevehetően, azokat konstituálni kell, a kanti kategóriarendszerben – persze nem kantiánus értelmezésben-fekvésben – ez azt jelenti, hogy kevesebbek, mint akár a regulatív eszmék is, márpedig azok igazán nem sokat nyomnak a latban). Nem ismerhet el tehát Péter Lászlóféle lényegeket sem, amelyeke – mondjuk, Ottlik esetében – tíz sorban elmondhatók. Az ő – teljességgel logikus és elméletileg koherens – álláspontja szerint tehát Géza-paradigma egyáltalán nincs is. Ha Ottlik tíz sort kap, akkor Hegedűs Gézát föl sem kell venni stb. De talán ne menjünk bele túlon túl az ÚMIL teoretikus hátterének, a mögötte álló naiv pozitivismusnak és a vele szembeszegülő,

a *linguistic turn* (nyelvi fordulat) utáni filozofémáknak a boncolásába, érjük be annyival, hogy – azon a szinten és módon – ahogy az ÚMIL készült, ilyen kontroverziák nemcsak lehetségesek, hanem szükségszerűek is.

Készült azonban egy még újabb ÚMIL, pontosabban egy *Kortárs magyar írók...* című alkotás. Vajon ez az opusz hogyan viszonyul a különböző megközelítésmódok, a paradigma-megoldások rendszerében? Nos e sorok szerzője szerint úgy, ahogy a husserli epokhé a gadameri-ricoeuri hermeneutikához: túllép rajta, meghaladja. (Ha időben korábbi is.) Az *F. Almási Éva* szerkesztette kitűnő adattár egy szinttel mélyebben ágyazott meg magának (a teóriában is), mint a Péter László-féle. Sokkal konzekvensebb, átütőbb erejű amannál, ám egyúttal sokkal szegényesebb is. (Az elvűségnek ez az ára.) Ám ezt az árat megfizette, az eredmény pedig őt igazolja. A szándékok persze – első látásra-hallásra – sokkal szegényebbek voltak. Így ír a szerkesztő az előszóban: „A kötet szerkesztője évek óta érzékeli az irodalmi bibliográfiák [figyeljünk a műfaji meghatározásra!] terén mutatkozó hiányt. A Magyar Nemzeti Bibliográfia hatalmas, ömlesztett adattömege és sok-sok kötete a nagyközönség számára nem hozzáférhető és nem kezelhető. A lexikonok adatai pedig sokszor hiányosak, ellentmondásosak. Ezért is született az a gondolat, hogy kiadjunk egy olyan szakkönyvet, kicsit rendhagyó bibliográfiát [kicsit? rendhagyót? bibliográfiát? – ugyan már! nagyon! és nem bibliográfiát!], amely rendszerezi, összegyűjti a lexikonok, szakkönyvek már közlétt adatait, és azokat szűkítve (az életrajzi részt elhagyva), másrészt bővítve, teljes műjegyzékre törekedve, a hibákat kijavítva, rendszerezett képet adjon a kortárs magyar irodalmi könyvkiadásról. Munkánkat az is motiválta, hogy máig sincs olyan bibliográfiánk, amely a műfordítókat is számon tartaná.”

De mielőtt megkérdéznénk, hogy akkor hogy is van ez, nézzük meg magát az opuszt. F. Almási Éva és munkatársai (köztük olyan nagyságúak, mint S. Benedek András és Kéglí Ferenc, mindketten a kiadvány korántsem szürke eminenciásai) furcsa-különös, de vonzó-érdekes produktumát. A művet forogató szokványos ábécérendben feltalálhatja a műben a tág értelemben vett íróknak azt a körét, amely kör tagjai 1945 után is bocsátottak közre eredeti vagy műfordított könyvet. E szerzők/műfordítók nevei után igen pontos születési és halálozási dátumok és helyek találhatóak, majd „műfaji” meghatározások: író, költő, műfordító, történész, teológus, filozófus, novellista, színműíró stb., illetve ezek sajátosan egyéni kombinációi (pl. esztéta, műfordító, dramaturg). Ezután a kitüntetése sorjáznak, majd a művek cím- bocsánat! bibliográfiai) leírásai, végül pedig a különböző adattárak, lexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek felsorolásai (persze gazdaságos rövidítésekkel), amelyekben az illető szerepel. A szép rendet néhány csillag és zárójel szakítja meg, általában évszámok után. Ezek arra utalnak, hogy egy-egy lexikonban (stb.) a szerző-műfordító helytelen adattal, évszámmal szerepelt. (A csillagok száma roppant tetemes.) A használó bizonyos lehet, hogy az adatok sokszorosan ellenőrizettek (elsősorban, bár nem éppen kizárólag, az OSZK bázisain – erre Kéglí Ferenc személye maga garancia).

Hogyan vélekedjünk viszont az egészről, a konstituált adatok eme táráról teoretikusan? Mi is ez az adattár? Nos, úgy véljük, a tökélyt csaknem megközelítő, a maga határai közt a legteltjesebbet, legtökéletesebbet nyújtó opusz. (Persze nem lexikon és persze nem bibliográfia, mindkettőnél több is, kevesebb is, egyedi-egyszeri kontaminációjuk lévén, valami *noch dagewesen* új és vonzó.) Egyrészt

a mű valóban konstituálja adatait: nem a már meglévőket vette át, hanem azok szigorú újraalkotására vállalkozott. Eleddig a legnagyobb autoritással (önmagá teremtette és legitimálta) autoritással állapítja meg, ki mikor született, milyen címmel, milyen évben minő művet (műfordítást) bocsátott közre, másrészt közli (kinek-kinek a fejét-orrát beleveri), hogy minő badarságokat hitt el erről a szerzőről, erről a műről. Ma ennél pontosabb, kreatívabban gyanakvóbb (lásd a *l'air de soupçon*, a gyanakvás kora hatalmas szakirodalmát!) mű nincs forgalomban. Ki kicsoda és miket írt (jelentetett meg) e munkánál pontosabban, semmiből sem tudható meg. Teoretikusan egyetlen kifogás emelhető a mű Kulcsár Szabó Ernő-i mércék előtt is megállható mivoltával szemben. Az egyes szerzők neve után „meghatározásuk” áll. Például az, hogy teológus, filozófus; vagy az, hogy kritikus, irodalomtörténész stb. Azt hisszük, hogy ez nem „mén”. Ezt így, egy ilyen műben nem szabad. (És persze nem is lehet. Milyen alapon „filozófus, művészettörténész, író” Fülep Lajos? Ezt konstruáló monográfiáknak kell eldönteniük, ez minden, csak nem magától értetődő.) Ám ez az egyetlen – és itt nem előírásokra, elfelejtett, netán rosszul értett adatok felvételére gondolunk, ilyenek persze vannak, hogyne lennének e műben is ... végre is csak a mi mennyei Atyánk tökéletes – hiba a műben, amely, a fentiek értelmében, szerintünk legalábbis, megoldotta a Géza-paradigmát. Olyan adattárat nyújtott (és nyújt majd következő kötetében), amely az adott tárgykörben a legalapvetőbb, a leginkább használandó és használható. Hogy például Ottlik-e a nagyobb író avagy Hegedűs Géza a jelentősebb alkotó (a dolog még nincs eldöntve, vannak, így e sorok szerzője is, akik úgy vélik, hogy az utóbbi), erről F. Almási Éva műve nem szavaz. Hogy mit kell elolvasnia annak, aki véleményt kíván formálni a kérdésről, azt viszont megmondja. Megfellebbezhetetlenül. (És a legutóbbi dátumokig terjedően.) Ha van olyan kézikönyv, amelynek ott a helye *minden könyvtárban*, akkor a *Kortárs magyar írók-é* föltétlenül ilyen. A második kötet persze hasonlóképp. Rövidesen kapható lesz az is. (VK)

(*Kortárs magyar írók 1945–1997. Bibliográfia és fotótár. Első kötet: A–J. Szerk.: F. Almási Éva. Bp. Enciklopédia Kiadó, 1998.*)

„Hiányt fog pótolni, égető szükség van rá...”

Az iskolai könyvtár. Könyvtárostánárok kézikönyve

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadásában immáron második edícióban is hozzáférhető *Az iskolai könyvtár, Könyvtárostánárok kézikönyve* című munka. Igaza lett tehát *Balogh Mihálynak*, az OPKM főigazgatójának, amikor – a 3K-nak adott irterjűjában – így nyilatkozott: „Éppen most került ki a nyomdából a könyvtárostánárok kézikönyve. Ez hiányt fog pótolni, égető szükség van rá, az iskolai könyvtárosok is, a képzőintézmények is vásárolni fogják” (3K 1998. október). A kelendőség, valamint az, hogy valamire „égető szükség” van, persze nem garancia a mű színvonalára, A „hiányok piacán” (Kornai) szinte bármi bár-

mit helyettesíthet, és ezúttal a műfaj maga is csábíthatott volna valami pótlékféleségre. Végülis a könyvtártani szakirodalom – kivált az angolszász és a német bőségesen kínál olyan összefoglalásokat, amelyek eligazítanak az általános és/vagy a közművelődési-, szak- és tudományos könyvtárak kérdéskörében, ezeket szinte csak le kell bontani, alkalmazni az iskolai könyvtárak problémáira, megfejteni néhány hazai specialitással, és máris előttünk áll a modern, korszerű, minden igényt kielégítő iskolai könyvtári kézikönyv. Nos, ezúttal nem ez történt. A szerzők és az összeállítók-szerkesztők a sokkal nehezebb és – ezért is – sokkal kockázatosabb megoldást választották, egy olyan megoldást, amelyről eleve nem volt tudható, hogy egyáltalán megvalósítható-e, avagy kudarcba fullad. Hogy miről van szó, mi volt a vállalt feladat, azt a munka *Horváth Tibor* által írott bevezetőjének első (fettel szedett, kiemelt) mondata tömörségében, enigmatikusságában is kitűnően jelzi: „Az iskolai könyvtár nem közművelődési könyvtár az iskolában, hanem taneszközök szakkönyvtára az iskolában”. Végülis az egész könyv ezt a mondatot explikálja és bontja ki. Szerepelnek persze benne a hagyományos és modern könyvtártani főfejezetek. Szól a mű – kellő terjedelemben és részletességgel – az állományról, az állomány feldolgozásáról, a tájékoztatásról, a könyvtári üzemenetről (működtetésről) stb. Ám nemcsak arról van szó, hogy ezek a kérdések valóban az iskolai könyvtárak specifikumainak állandó figyelembevételével készültek, hogy nem az absztrakt szakmai bölcsességeket fejelik meg egy-egy iskolai sajátossággal, vagy módosítják némileg az általános igazságokat, elhagyva belőlük mindazt, amire egy iskolai könyvtárban nincs, vagy alig van szükség. Nem! A kötet, és talán ez legfőbb újdonsága, a nemzetközi szakirodalomban is feltűnést keltő pozitívuma, egészen más pillérekre épül. Különösen két fejezet kapcsán, válik ez láthatóvá. Az egyik (*Dán Krisztina* tollából), az iskolai könyvtárak modelljét mutatja be. Nem abból indul ki, hogy mi a könyvtár, milyen könyvtári modellek vannak, ezek közt hol helyezkedik el az iskolai könyvtári, hanem abból, hogy mik a követelmények az iskolai könyvtárral szemben. Méghozzá nemcsak úgy, hogy mit akarhat egy tanár vagy diák, mire lehet szüksége ott helyben, az iskolában, hanem az iskola és hallgatói-látogatói funkcióanalízise alapján. Mintha csak az iskola lenne előfeltételként, és az iskola működéséből kellene levezetni az iskolai könyvtárra háruló feladatokat, e feladatok alapján megkonstruálni a modellt. Jó, hogy ez a fejezet szinte azonnal a könyv élén található (csak egy rövid történeti vázlat előzi meg). Az még persze nem tudható meg *Dán Krisztina* modell-fejtegetéseiből, hogy mit hogyan kell csinálni, ám az annál inkább, hogy mi minden kell hogy megtalálható legyen az iskolai könyvtárban, mit kell annak szolgáltatnia. Bizonyos könyörtelenség jellemzi ezt a fejezetet. Bizonyos szolgáltatás-imperatívusz. Ki-ki lássa azután, ha mindezt szolgáltatni kell, hogyan tudja megcsinálni. És éppen ezért jó indítás ez a fejezet, merthogy az összes többi épp ezt magyarázza el azután. Tudjuk, tudja az olvasó, hogy mit kell tennie. Megtanulhatja azután, hogy hogyan. Illetve még nem egészen ez következik, Előbb még egy hatalmas kitérő található. *Könyvtárhasználat, könyvtárhasználat* a címe *Balogh Mihály* fejezetének. Ez a rész látszólag nem illeszkedik szervesen a kötetbe. Nélküle a mű kompaktabb, egyenesvonalúbb, „logikusabb” lenne. Hisz a szolgáltatások rendszerezése, modellálása után jöhetnének a klasszikus feltételek, a szolgáltatásokra módot és lehetőséget nyújtó terénumok analízisei-bemutatásai. A könyvtárhasználat, könyvtárhasználat be-

mutatása nem e sorba illeszkedik. Olyan, mint a kézen a hüvelykujj. (Aki emlékszik Arisztotelész hüvelykujj-analízisére, az már tudja is, miről van tehát szó.) Szembenáll, szembefordítható ez a fejezet a kötet többi részével, és épp emiatt lesz „fogása” a műnek. Ettől válik igazán használhatóvá. Mert ez a fejezet árulja el, miért is van szükség az egészre. Miért és mennyiben válasz az iskolai könyvtár (a maga szolgáltatásaival és funkcióival) a pedagógiai kihívásokra, az információs társadalom egész bonyolult kérdésrendszerére stb. És persze ebből a fejezetből tudható meg az is, kiknek a kézikönyvről van szó, kicsoda is igazándiból a könyvtárostánár. Önmagában is megálló kis remekmű ez a fejezet, de persze a levegőben lógna, ha nem illeszkednék sajátos szervezettel (hüvelykujj-módjára) a többi fejezethez. Azok azután szisztematikusan, teljes szakmai akribiával sorjáztatják amit kell: az állomány, a feldolgozás, a tájékoztatás stb. problémamezőt. E fejezetek közt vannak kiemelkedően eredetiek, maximálisan korszerűek (pl. *Borostyániné Rákóczi Máriaé* vagy *Varga Kataliné*), megbízhatóan, klasszikusan hagyományosak (*Celler Zsuzsannáé*), szürkébbek vagy inkább csak az ismert szakirodalmat összefoglalók, ám mindegyik a helyén van.

Nehéz, igen nehéz megmondani, hogy egy jó kézikönyv mikor tesz helyesen: ha a szakma legújabb vívmányait összegzi, rendszerezi a legmagasabb szakmai szinten, vagy ha gyakorlati tanácsokkal látja el a hozzá fordulókat. Nyilván mindkét válfajnak megvannak az előnyei és hátulütői, az egyoldalúságai és a buktatói. *Az iskolai könyvtár* úgy tűnik bölcs kompromisszumra törekedett, egy kissé az utóbbi túlsúlyával. Ma kétségkívül ez tűnik a helyesebb álláspontnak, még akkor is, ha ez talán kevesebb dicsőséget hoz is a szerzőknek. Annál hálásabbak lehetnek e döntésért az iskolai könyvtárosok, a könyvtárostánárok, akik – legtöbbször éppen nem fényes elszigeteltségben, hanem magányosan állnak szembe a legkülönbözőbb problémákkal és kihívásokkal. Most már talán mégsem olyan magányosak. Ez a kézikönyv egyik legfőbb támaszuk, társuk lehet sokszor sziszifuszinak tűnő munkájukban. (VK)

Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919–1944

Az összeállító Váci Leona (1913–1995) a kolozsvári egyetemi könyvtár tudományos munkatársa volt 1941–1971 között. Osztályozással és bibliográfiai munkával foglalkozott. Legjelentősebb bibliográfiája a Réthy Andorral közösen szerkesztett *Magyar irodalom románul, 1830–1970* (Bukarest 1983) c. könyvészet. (Ism.: Könyvtáros, 1984. 8. sz.) Ekkortájt már elkészült a most ismertetendő retrospektív néprajzi könyvészet is. A debreceni Déri Múzeum akkori igazgatója, *Dankó Imre* közölni kívánta azt a Múzeumi Kurír egyik számában. A szerző azonban megtiltotta a már korrigált hasáblevontat publikálását – félve a honi román nacionalisták haragjától. *Dankó Imre* leállította a további munkálatokat, de néhány hasáblevontat megtartott, azokat sajátkezűleg beszámozta és záradékkal látta el – rögzítve azt is, hogy az egyes példányokat ki kapta. Így jutott egy

példányhoz a szerző és e sorok írója (mint közvetítő) is. A szerzői példányt használta fel jó másfél évtized múlva a kolozsvári Kriza János Néprajzi Társaság (a szerző lányának, Bartókné Váczy Katalin botanikus kutatónak az engedélyével) Értesítőjének 1998. 1–2. összevont számában való közlésére.

A kis füzetet Váczy (Zachariás) Leona fényképpel ellátott rövid szakmai életrajza vezeti be, egyik forrásként utalva az ÚMIL 3. kötetének életrajzi cikkére. Ezt követi az összeállító tartalmi-módszertani bevezetője.

Mindjárt előljáróban megjegyzendő, hogy a füzet címe nem egészen felel meg a tartalmának, ugyanis az 1940–44-es évekből nemcsak a romániai, hanem a visszatért észak-erdélyi dokumentumtermés is felvételre került a könyvészetben. Továbbá „... sok román népköltészeti anyagot is tartalmaz, főleg Kádár Imre fordításában, akinek 1932-ben jelent meg *A havas balladái* című forrásgyűjteménye. A finn *Kalevala* részletei mellett találtunk folyóiratainkban arab, japán, török, tatár és más népmeséket.” (4. p.)

A feldolgozott dokumentumféleségeket tekintve számításaink szerint 87 könyvjellegű kiadvány és mintegy 660 tanulmány, cikk és recenzió található benne. A könyvtermés terjedelme nagyjából megfelel az 1997-ben megjelent Monoki-féle könyvészet [„Magyar könyvtermelés Romániában (1919–1940.) I. köt. Könyvek és egyéb nyomtatványok”] anyagának, annak ellenére, hogy ez utóbbi kötet, ill. kézírata nem volt hozzáférhető Romániában a kilencvenes évek elejéig. A szerző ezért a korabeli romániai magyar irodalom kurrens bibliográfiáit nézte át. A cikkek és recenziók feldolgozásához a korszak folyóiratainak publikált és kézírtos repertóriumait használta fel, amelyek egy részét ő maga készítette el, ill. cédulázta ki még a Romániai magyar irodalmi lexikon részére (11 folyóirat), valamint kifejezetten e bibliográfia számára, mint pl. az *Erdély 1930–1944*), *Hargita (1925–1939)*, *Székelység (1931–1944)*, *Cstki Lapok (1923–1944)*, *Erdélyi Turista (1929–1931)*, *Ifjú Erdély (1923–1943)* néprajzi vonatkozású anyagát. A gyűjteményes munkákat analitikusan tárta fel, mint pl. a Csutak Vilmos szerkesztette *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötven éves jubileumára (1929)* c. nagy tanulmánykötetet. Tematikai érdekessége az, hogy a Társadalmi felmérések fő fejezetén belül a falukutatás, a szociográfia (+ településtörténet!), a népművelődés (!) és a népegészségügy szakirodalmát is feltárja, ami e korszakban azért indokolt, mert a felsorolt szakterületek irodalma teljesen összefonódott a szociális néprajzzal.

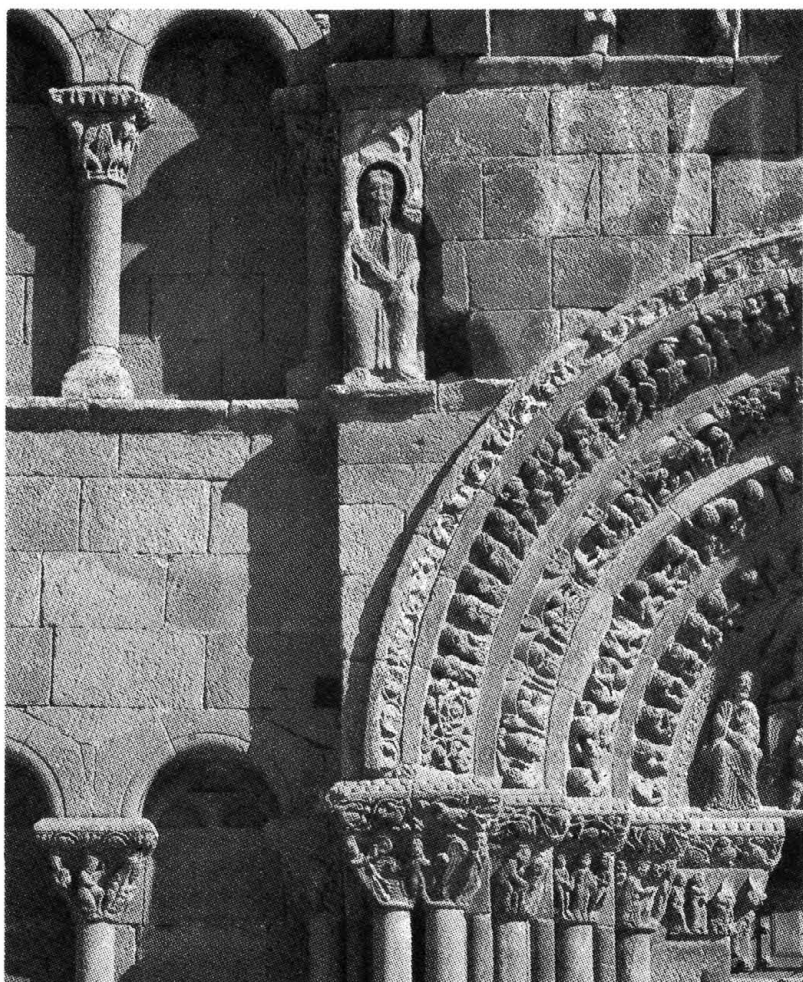
Az anyag szerkezetileg 18 tematikus-műfaji fejezetre tagolódik, amelyeken belül további 24 tárgyi és – az Életrajzok fejezetén belül – 22 személyre vonatkozó alfejezet található. Ez utóbbiban Ács Károlytól Zichy Jenőig tárja föl a legfontosabb etnológusokra-etnográfusokra vonatkozó szakirodalmát. (Különösen nagy irodalma van Orbán Baláznak 1921–1943 között, a szakmaiak mellett még egy vers is.) A fejezeteken belül előbb az önálló műveket írja le ismertetésekkel együtt, majd a cikkeket – általában szoros időrendben.

A *bibliográfiai leírások* terjedelme rövidített, de az álneveket, névjeleket lehetőség szerint feloldja. Némileg zavaró, hogy a periodikumok címe és éve után hol közli azok számozását, hol nem. Ez utóbbi esetben általában csak oldalszám található, újságoknál csak hónap és nap. A pagina jelet csak a könyvek lapszáma után teszi ki. Szedési és egyben korrektúrázási hiba, hogy az önálló kiadványok teljes lapszáma után is pont van. (Ez a hiba nem fordult elő az alapul szolgáló

hasáblevonatban. Hasonlóképpen szókihagyás sem.) E kisebb értelemzavaró hibáktól és hiányosságoktól eltekintve a szedés tipográfiája és tördelése áttekinthető, sőt tetszetős. Reméljük, hogy az évkönyvet is kiadó Kriza János Néprajzi Társaság vezetése és műszaki szerkesztője (ezúttal az 1024 Stúdió kft.) egyre jobban belejön a technikai szerkesztésbe és a korrektúrázásba is. E tekintetben az Értesítő 1998. 3–4. száma, *Faragó József személyi bibliográfiája* már sikerültebb lett. Sajnálatos azonban, hogy ez utóbbi szám és a Társaság évkönyveinek jórésze e recenzió megírásáig még nem került be a Széchényi Könyvtárba. Legteljesebben mindkettő a Néprajzi Múzeum könyvtárában található meg. A Múzeum könyvterjesztői irodájában meg is vásárolhatók a még föllelhető évfolyamok, számok.

A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője, 8. évf. 1998/1–2. Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919–1944. Összeáll. Váczy Leona. 32 p.

Kertész Gyula

Zircz Péter
(1927–1999)

1999. január 11-én elhunyt Zircz Péter, az Országos Széchényi Könyvtár egykori főigazgató-helyettese. 1984. június 30-ai, hirtelen nyugdíjba vonulása után – melyre betegsége kényszerítette – visszavonultan, csendben, könyvei között élt egy kedves budai faluban: Budajenőn. Ott nyugszik a budajenői temetőben immár, 1999. január 18-án temették.

Hivatalaiban, munkahelyein alig maradt utána személyes sorsáról szóló dokumentum, pedig nem kevés helyen és nem keveset dolgozott. A Pozsonyban született, a háború befejezése után ott érettségizett fiatalemberre nem sok jó várt az akkori Csehszlovákiában. Onnan menekült Magyarországra, mindenképpen tanulni szeretett volna, először orvosnak, majd jogásznak készült, mezei joghallgató volt, tanulmányai mellett már húsz éves korától dolgozott. Volt a Magyar Áttelepítési Kormánybizottságnál, itt kiváló szlovák nyelvtudását hasznosították. Dolgozott az Építésügyi Minisztériumban, az Építéstudományi Intézetben, az Építőanyagipari Minisztériumban, az Építésügy Tájékoztatói Központban, ezeken a helyeken ő alakította ki a dokumentációs szolgálatokat, ezek a feladatok vitték a könyvtárügybe és kötelezték el végérvényesen. Több mint hat esztendeig volt a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese. Sokat köszönhet neki az egyetemi könyvtár: a szolgálat, a szolgáltatási készség sokirányúságára, annak minden szépségére az ő kezdeményezésére figyeltek fel kollégái. Ő is szerette a várost: Örök életemben hálás vagyok Miskolcnak, neki köszönhetem egyik nagy «kalandomat», irodalmi próbálkozásaimat – vallotta egy öninterjúban, 1977-ben [OSZK Híradó, 1977. 1–3. sz.]. A Napjaink című irodalmi és kulturális havilapnak nem csak rovatvezetője, hanem szinte mindenese volt; írt színházi kritikákat, szociográfiát, műfordított szlovák, cseh, lengyel és orosz nyelvből. Sok fiatal pályakezdő szerzőt ő mutatott be a város irodalomértő közönségének. Miskolcon kötetei láttak napvilágot, foglalkozott a város művelődéstörténetével, sajtótörténetével. Otthon volt valóban Miskolcon, haláláig jó szívvel gondolt vissza az ott töltött évekre.

A műszaki egyetem könyvtárát hat év után mégis odahagyta, mert új kihívásokat keresett. Ekkor került a Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztályára, nyolc évet töltött ott különböző beosztásokban. 1977. február 1-jén nevezték ki az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettesévé. A központi szolgáltatások ügyében és a könyvtár fejlesztési kérdéseiben dolgozott sokat és látott nagyon messzire. Valójában csak közvetlen munkatársai tudják és néhány ránk maradt kéziratból, munkaanyagból ismerhető meg milyen korszerűen, az akkori magyar viszonyokat messze megelőzve gondolkodott a Nemzeti Könyvtárról, a Magyar Nemzeti Bibliográfiáról és a gépesített MNB-rendszer továbbépítéséről, a tároló könyvtári feladatokról. Az ő munkálkodása, szervező készsége teremtette

meg a lehetőséget a Magyar Könyvészet 1921–1944 hatalmas ciklusbibliográfia kiadására, a Nemzeti Periodika Adatbázis számítógépes változatának a létrejötte is neki köszönhető.

Hosszan sorolhatnánk cikkeit, hozzászólásait, nagyobb tanulmányait, melyek máig a szolgálat korszerű felfogásáról tanúskodnak. Pályája utolsó kalandjának szánta a Nemzeti Könyvtárat, hirtelen jött betegsége rövidre szabta ezeket az éveket. Korai nyugdíjba vonulása után hetente egyszer bejárt az Új Könyvek szerkesztőségébe, s csak a szerkesztőség munkatársai tudják, hogy az anonim recenziók közül melyek kerültek ki a keze alól. Sokat olvasott, élete utolsó évéig írta kitűnő, színes könyvismertetéseit. Kevés barátja volt, de sokan szerették és még többen becsülték fáradhatatlan munkálkodásáért. A Budajenőn töltött években a nagy család, a falu öregjei és fiataljai vették körül szeretettel. Munkatársa volt a Kismutató című lapnak, mely a falu életéről ad számot a helybelieknek; a IV. évfolyam 14. számában (1999. 1. szám) vettek tőle búcsút szerkesztőtársai. Sírjánál az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai nevében Szűcs Jenőné emlékezett rá.

Zircz Péter sorsában benne volt nemzedékének minden megpróbáltatása és minden öröme.

Győri Erzsébet

A magyar Maurois

*Meghalt Hegedűs Géza
(1912–1999)*

Elsőre talán nehezen lehet Hegedűs Gézát és André Maurois-t egy szintagmába összehozni, közelebbi vizsgálódás azonban verifikálni látszik ezt az ötletet. André Maurois ugyan világhírű francia író volt, az Academie Française, vagyis a halhatatlanok tagja, kora egyik legnépszerűbb, ám a szuperelit szellemek által is megsüvegelt írója, míg Hegedűs Géza Kossuth-díjat sem kapott, és bár népszerű volt, nemhogy a szellemi elit, de még az átlag irodalmi közvélekedés sem tartotta „jelentős” (pláne nem nagy) írónak. Mégis számos közös vonásuk van, és nem egy szempontból egyenrangú alkotókról van szó. Szóval arról, hogy hogy Hegedűs volt a magyar Maurois.

Hegedűs Géza – nem véletlenül volt egyik legkedvesebb írója – Jókai módjára ontotta a könyveket. Nílusi termékenységgű volt, ám nemcsak mennyiségileg, hanem műnem, műváltozat tekintetében is. Lehet, sőt bizonyos, hogy nagy regényt nem írt (talán önéletrajzi regénye a kivétel, egyébként Maurois legjobb műve is regényes önéletrajza), ám annál több olyant, amely nemzedékek számára jelentette és jelenti (sőt fogja jelenteni) a bevezetődést a művelődéstörténetbe, a történelembe és az irodalomtörténetbe. Ebben a műfajban – nem túlzás a szó – zseniális volt. Kiskamaszok számára a legjobb bevezetés az antik görögségbe és latinításba, sőt az egyiptológiába nyilvánvalóan a *Milétoszi hajós*, az *Előszó a hősköl-*

teményhez és *Az írrok és a fáraó* volt és marad. E tényből sokan talán arra következtetnek, hogy tehát a felnőttek számára nem ő a propedeutika. Pedig dehogy-nem. Magyar nyelven jobb olvasmányt kínálni az antikvitás megértéséhez, a görög mítosz és poliszi világához – Tőkei zseniálisan egyoldalú és egyoldalúan lángelméjű traktátusát, valamint Németh György frissen megjelent poliszi-monográfiáját véve csak ki az összehasonlításból – aligha lehet, mint Hegedűs könyvét, *A végzet sógorát*. De csak a legnagyobbakkal (pl. Szabó Árpád Szophoklész-könyvével vethető össze Hegedűs Aiszkhülosz-könyve is, amelyet bizonytalannal nem túl-zás Reinhardt nagy klasszika filológiai műveihez hasonlítani. Hogy irodalom-történeti esszéinek és elemzéseinek hatalmas korpuszában található bőséggel vázlatos, elnagyolt, túllontúl népszerűsítő, sőt összecsapott dolgozatok és portrék is szép számmal, nyilvánvaló. De hogy nem egy szerzőről, például az érdemén leg-feljebb az abszolút irodalmi hallású Gyergyai Albert által becsült Heltai Jenőről az alapművet Hegedűs írta, kétségtelen. Amint az is, hogy a nemzetközi Shakespeare-irodalomból is messzire kiviláglik, és legfeljebb Knight Shakespeare-esszéi-hez hasonlítható Hegedűsnek A velencei kalmárról szóló analízise (Eörsi István bámulatát is kivívta, pedig ő aztán igazán nem kedvelte Hegedűs Gézát).

De – kamaszok és felnőttek számára egyaránt – ő világitotta meg talán leg-jobbban az angol forradalom mibenlétét is (Miltonostul, restaurációstul stb.) a *Vasbordájú szentek*ben. Ő magyarázta el – a hiperkritikus Szerdahelyi István sz-e-rint is legjobban, Vas István által is megcsodáltan – a magyar verstan kérdéseit is stb. A hatalmas életműben tallózva, a nem kevés ocsú közt ragyogó darabok sokasága található és találandó. Az életmű feldolgozására, igazi értékelésére azonban eddig kísérlet sem történt.

A mi számunkra, könyvtárosok számára persze azért fontos Hegedűs Géza személye és életműve, mert kollégánk volt. Információk, tudásanyagok és könyvek, olvasmányok közvetítője, jószerivel minden hazai könyvtár legalább egyszeri (de inkább vissza-visszatérő) látogatója, a könyvtárosok és a könyvtárak önzetlen barátja és propagálója. És megmutatója annak, hogy mi az igazi műveltség, mi az igazi otthonosság irodalomban és történelemben, kultúrában és a könyvek világában. Amikor, egy tévébeugrás kapcsán – zsúrielnöknek kellett lennie a hirtelen megbetegedett állandó elnök helyett – a stáb a kérdésekre adott-adandó válaszok hatalmas paksamétáját nyomta Hegedűs kezébe, aggódván, hogy lesz-e módja egy óra alatt áttanulmányozni a tudós puskákat, Géza bácsi (mindenki így hívta), csak legyintett. Amit ti össze tudtatok állítani, azt biztos tudom én fejből. Valóban tudta, nem nagyképűsködött.

De, amiként Maurois, aki szintén nagy volt az irodalomkritikában, az irodalmi és történelmi esszéiben, a korok és kultúrák közt megtalálható (vagy megterem-tendő) kapcsolatok és összefüggés-háló felmutatásában, Hegedűsnek is meg-volt a képessége arra, hogy anonim legyen. Világraszóló felfedezéseit, csak ritka kevesek által felismert és értékén becsült meglátásait, Maurois módján úgy adta elő, úgy terjesztette és propagálta, mint kézenfekvő közkinccset, természetes és mindenki által ismert-tudott valamit. Szó sem volt nála prioritásvitákról, önhiv-atkozásokról, arra való utalásokról, hogy ezt és ezt, itt és itt én mondtam ki először, én láttam meg először. Vagyis, a szó mélyebb igazi értelmében könyv-táros volt ő. Most pedig a mi halottunk, akit – stílszerűen – anonim módon kell és érdemes követnünk, a magunk módján reprodukálnunk. (VK)

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség Megyei Könyvtári Tagozata április 14–15-én tartotta ülését Szegeden, a Somogyi-könyvtárban. Az ülésen a tagozat elfogadta a négyéves munkáról készített beszámolót, foglalkozott az IKSZ közgyűlésének előkészítésével és megvitatta a jelöléseket. Ezután a jogszabályalkotás pillanatnyi állásáról tájékoztatták a megyei könyvtárak vezetőit a minisztérium munkatársai. A frankfurti könyvvásárra készülő könyvtári CD-ROM-ot vitatták meg a kollégák, végül pedig az NKA pályázatairól esett szó.

A képviselő-testület április 22-én ült össze az MTA Könyvtárában. Az ülés napirendjén a tisztújító közgyűlés előkészítése szerepelt, valamint az aktuális feladatokat beszéltek meg a képviselők.

A jelölőbizottság elnöke beszámolt a választások előkészítéséről. A demokratikus lebonyolítás érdekében minden tagkönyvtár felkérést kap arra, hogy állítson jelölteket a tisztújításra. A beérkező jelöléseket a jelölőbizottság fogja értékelni, és ezek alapján állítja össze a szavazólistát.

Az 1999. évi tagdíjakról tárgyaltak ezután a kollégák.

Ezt követően az MKE-vel közösen benyújtandó díjalapítási javaslat végleges szövegéről beszélt a testület. Az elképzelések szerint *A Magyar Könyvtári Kultúráért* nevű kitüntetést a kiemelkedő szakmai munkáért osztanák ki az arra érdemes könyvtárosoknak és a könyvtárért tevékenykedőknek.

A könyvtárak, illetve a szövetség tervezett szereplése a frankfurti könyvvásáron volt a következő téma. A képviselők úgy döntöttek, hogy a szövetség egy bemutatkozó anyagot készít erre az alkalomra, és két testületi taggal képviselteti magát a rendezvényen.

Végül a kollégák megvitatták az NKA pályázati kiírására benyújtani kívánt pályázatokat.

Az IKSZ Könyvtárak az európai integrációért című konferenciasorozatának újabb két rendezvénye zajlott le nagy sikerrel: április 21-én Pécsen, a Művészetek Házában, május 6-án pedig Szombathelyen, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán. Az utolsó rendezvény május 31-én kerül sor, a debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetemen.

A Katona József Könyvtárban befejeződött az első magyarországi hároméves projekt a könyvtárügy területén, amely a British Council és a Magyar Ösztöndíj Bizottság támogatásával, az IKSZ szervezésében a könyvtárak minőségbiztosításával foglalkozott. Ilyen szempontból is, és az elért jelentős eredmények tekintetében is ez a projekt úttörő jelentőségű volt.

A program befejezéséként az IKSZ kétnapos országos szakmai konferenciát szervezett, ahol a résztvevők beszámoltak az elvégzett munkáról. A megjelent több mint száz könyvtári szakember az előadásokat követő konzultációkon értékelte a projekt eredményeit, azt a hatást, amit ez a három év a Katona József Könyvtáron túlmenően az egész hazai könyvtárügyre gyakorolt.

Lezárva: 1999. április 23.

88. szám

Megjelenik: általában 30 nap alatt. A szervezeteknek és a központi testületi tagoknak küldjük: a megjelenés után három napon belül.

Egyesületi élet

Tanácsülés, 1999. március 24. – A napirenden a folyó évi munkatervi feladatok véglegesítése szerepelt.

Elnökségi hírek

Új főtitkár – Az elnökség levélszavazással hívta be Koreny Ágneszt a megüresedett elnökségi tagsági helyre. A levélszavazást követően külön szavazással megválasztotta az egyesület főtitkárává.

Elnökségi ülés, 1999. március 10. – A pápai vándorgyűlés szervezési és előkészítési munkálatainak megbeszélésére és a konkrét további feladatok tisztázására került sor. Hermann István megköszönte az eddigi segítséget. Az elnökség javaslatot készített a plenáris és szekció ülésekre készülő közös call for papers-re és a tematikus ülésekre. A vándorgyűlésen a korábbiakkal azonos kedvezményeket kapnak a nyugdíjasok és a diákok. Az elnökség elfogadta az 1999. évi munkatervet. A költségvetés a bevételeknek megfelelően módosulhat.

Közérdekű hírek

Az EU XII. Fifth Framework Programme dokumentációját megküldték a titkárságra. Az érdeklődők számára hozzáférhető az OSZK–KMK-ban a szakkönyvtárban.

Mi történt a szervezetekben?

Az MKE Közkönyvtári Egylet vezetősége átmenetileg megbízta Horváthné Jakubecz Ilonát (FSZEK) az ügyvezető elnöki tisztt ellátásával. Erre azért került sor, mert Bartos Évát korábban az MKE Tanácsa elnökévé választották meg.

Pénzügyek

A szakmai programok támogatására későbbi időpontban ír ki pályázatot az MKE elnöksége.

Lezajlott rendezvények

Bibliográfiai Szekció – Az MKE Bibliográfiai Szekciója 1999. március 30-án szekció ülést és szakmai rendezvényt tartott az OSZK-ban.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet – Az MKE Hajdú-Bihar Megyei Szervezetének tagjai februárban a MOKKA-val és az ODR-rel ismerkedtek műhelyfoglalkozás keretében. Márciusban Debrecen alpolgármesterének a város kulturális helyzetéről szóló tájékoztatóján vettek részt, valamint ellátogattak a Debreceni Irodalmi Múzeumba, ahol a gyűjtemény megtekintését követően a helyi Lokálpatrióta Egyesület képviselőjével beszélgettek.

Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete – A Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete és a Kiszalud Károly Megyei Könyvtár továbbképzést és szakmai konzultációt szervezett március 25-én 14 órakor községi és iskolai könyvtárosok részére „Hogyan tovább; a NAT és a könyvtári törvény” címmel. Előadók Homor Tivadar könyvtárostanár és Tuba László a KMKK igazgatója voltak.

Műszaki Könyvtáros Szekció – Március 29-én „Újdonságok az OMIKK-ban” címmel tartott rendezvényt az MKE Műszaki Könyvtáros Szekciója.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet – A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezet 1999. március 10-én szakmai továbbképzést szervezett. Bariczáné Rózsa Mária „A kulturális törvény végrehajtásának eddigi tapasztalatairól, illetve a követő jogszabály-tervezetekről”, Dr. Tóth Elek „A közkönyvtárak telematikai fejlesztési stratégiája” témakörben tartott előadást.

Társadalomtudományi Szekció – 1999. április 13-án „A retrospektív katalóguskonverzió eddigi eredményei és a jövő útjai az NKA-támogatásban részesült könyvtárakban” címmel tartott rendezvényt az MKE Társadalomtudományi Szekciója az OSZK-ban.

Előkészületben...

Olvasószolgálati Szekció – Elektronikus Könyvtár Szekció – A tavaszi továbbképzés Kiskunhalason, a Városi Könyvtárban lesz. Időpontja: 1999. május 20–21–22. (Csütörtök, péntek, szombat) Címe: A könyvtári tájékoztatás hagyományos és új formái. A továbbképzés várható költsége 3600,- Ft, melyből a két szekció tagjainak 1100,- Ft-ot térítünk, a jelentkezőknek tehát 2500,- Ft-ot kell befizetni. Végleges programot és a befizetéshez szükséges csekket a jelentkezőknek küldenek majd. ÁFÁ-s számlát természetesen most is tudunk adni. A pénz – ha lehetséges – OTP-fiókban fizessék be.

Előzetes rendezvénytájtár:

Magyarországon:

- 1999. május 6. A nem nyilvános könyvtárak és a könyvtári törvény. Az MKE Tavaszi konferenciája. ELTE TFK, Markó u. 29–31.
- 1999. május 12–13. Kästner konferencia, Goethe Intézet, Budapest. Gyermekkönyvtáros Szekció
- 1999. május 20–22. Az elérhető könyvtár. A tájékoztatásról. Kiskunhalas, Bács-Kiskun Megyei Szervezet és az Olvasószolgálati Szekció

- 1999. május 27–28. Szerzői jogi szeminárium, EBLIDA CECUP–MKE, helyszín: az OSZK
- 1999. május 28–30. Határontúli magyar könyvtárosok konferenciája a Magyar Olvasástársasággal közösen. Zempléni könyvtárosok
- 1999. június 3–7. Ünnepi Könyvhét
- 1999. június 26. Tapasztalatcsere, Veszprém, Bács-Kiskun Megyei Szervezet
- 1999. június 28–július 2. VIII. Nyári Akadémia, helyszín: Székesfehérvár, Könyvtárostanárok Szervezete
- 1999. július 1–2. A közgyűjtemények és a tudomány. Konferencia. Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum
- 1999. július 14–16. Az MKE Helyismereti Szervezet országos konferenciája. Gyula
- 1999. augusztus 5–7. Az MKE 31. vándorgyűlése „A könyv alkotója, kiadója, terjesztője – és a könyvtár. (Hagyomány és modernség)”, Pápa
- 1999. október 15–16. Helytörténeti tankönyvek. Kiskunfélegyháza, Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Honismereti Szövetség, Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, Bács-Kiskun Megyei Szervezet, Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület, Katona József Megyei Könyvtár, OPKM

Külföldön:

- 1999. május 23–26. CoLIS 3, Third International Conference on Conceptions of Library and Information Science: „Digital libraries: interdisciplinary concepts, challenges and opportunities”, Dubrovnik, Horvátország
- 1999. június 5–13. Sixth International Conference „Crimea 99”, Sudak, Ukrajna
- 1999. augusztus 19–28. 65. IFLA-közgyűlés „Libraries as gateways to an enlightened world”, Bangkok, Thaiföld
- 1999. szeptember 23–24. „Education in information science and cultural studies at the turn of the millennium”, Harkov, Ukrajna

Állástügyek

Állást keres: Főiskolai könyvtárosi oklevéllel, passzív angol tudással 8 órás olvasószolgálati vagy feldolgozó munkát keres „KISKÖNYVTÁR” jellegre könyvtárosnő. – Középfokú könyvtárosi végzettséggel, francia (és minimális angol) nyelvismerettel, alapfokú számítógép-felhasználói szakképesítő vizsgával főállásban sürgősen olvasószolgálati, kölcsönzési vagy egyéb munkát vállalna Honti Miklósné, lakástelefonja: 321-7418. – Szövegszerkesztés, könyvtári állomány és/vagy adatrögzítés területein vállal otthoni munkát hétvégére is Rónai Edit, tel.: 313-2081. – Olvasószolgálatban, feldolgozásban szívesen vállalna munkát Molnár Andrea, tel: 333-1823. – Garamvölgyi Edit (2011 Budakalász, Pomázi út 45.) állást keres. 35 éves munkaviszonya van, 3 évig önálló könyvtárosként dolgozott Budakalászon. Szívesen vállalna adatrögzítést, de bármilyen munkalehetőséget örömmel fogad. Az ajánlatokat a fenti címre vagy a 06-26/342-739 telefonra kéri. – Felsőfokú könyvárosi végzettséggel, angolnyelv-ismerettel, számítógépes gyakorlattal főállásban sürgősen munkát vállal Timár Dávid, tda-

vid@mail.matav.hu. – Számítógépes kiadványszerkesztési, szerkesztőségi, olvasószolgálati területen vállal munkát azonnal Kollár Zsuzsa, tel.: 209-4958.

Állást kínál: Az OMIKK keres osztályvezetőt kiadványbeszerző és feldolgozó osztályára. Feltétel: szakirányú egyetemi végzettség, az angol nyelv tárgyalási és levelezési szintű ismerete, több éves gyarapítási és/vagy feldolgozó könyvtárosi, valamint lehetőleg vezetői gyakorlat. További felvilágosítás, az Országos Műszaki Könyvtár titkárságán (VIII. Múzeum u. 17., tel: 338-4837.) Jelentkezés csak életrajzzal. – Az ELTE Jogi Kari Könyvtára keres május 15-től feldolgozó könyvtárost, aki már dolgozott a Dynix-Horizon könyvtári rendszerben. Tel: 266-3005, vagy 267-0820/2633 Jagerné Fürst Krisztina könyvtárvezető. – A MATÁV Rt. Információs hálózati osztálya szakirányú egyetemi végzettségű, angol középfokú nyelvvizsgával rendelkező könyvtárost keres szakmai kiadványok feldolgozására (OLIB) és tájékoztató munkára. Ajánlunk színvonalas, érdekes információszolgáltató munkát, korszerű informatikai hátteret, vidám, lelkes csapatot, kollektív szerződés szerinti fizetést. Amit elvárunk: kreativitás, jó kommunikációs és együttműködési készség. Jelentkezni lehet: Korody Judit osztályvezető tel/fax: 355-0657. – Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum felsőfokú végzettségű könyvtárost keres olvasószolgálatos-gyarapító munkakörbe. (Olvasószolgálati beosztás heti 5x4 óra, 1/2 9-től este 8 közötti időszakban.) Bérezés KJT szerint. Érdeklődni: Borostyáni Gézáné, tel.: 302-0600/1524, Varga Katalin, 302-0600/1380 mellék, h7928sz@ella.hu.

*

Szerkeszti: Jáki Éva

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@VISIO.C3.HU vagy H11200MKE@ELLA.HU

Program

Budapesti
Nemzetközi
Könyvfesztivál

1999. április 23-25.

